

Albin
Šivic

Tisočak

Komaj da se je kdaj zgodilo, da bi se Tisočak poosebil v krču vročičnih prstov. Navadno je nem v svojem nepreglednem premeru, ko skače iz roke v roko, navdihujoč dejanja in premike. Toda Janez Beltram je bil samo ena od pričujočih možnosti.

Splet teh nepreglednih možnosti ga je namreč v določeni točki prostora pripeljal do

nadvse resnične domneve, o kateri celo ne dvomijo več niti najbolj zadržani izvedenci: zemlja se včasih odpre, da bi izdila dim iz svojih zapahnenih prostorov in izbruhala lavo. Takrat je vse žareče in radodarno, v osrčju in na površinah. Potem molči nekaj časa, dokler ji podzemni tokovi ne naberejo spet novih, žarečih kamenin, ki pritisnejo ob stene. Včasih pa se tudi zgodi, da se zemlja samo enkrat odpre in potem za vedno utihne. Žareče kamenine so se potuhnile v mrzel, nepregiben krč. Takrat iz njega zrastejo trave iz drugega semena. Drugotno semenje pa je drugoten svet — tudi Janez Beltram je oblikujoča prvina molka.

Zelo jasno:

— Gospod Beltram, ne smete se prepustiti! To je prvo, kar priporočam. In drugo: sapa mora žareti, če jo hočete oblikovati v zvok. Pa še tretje: sapa, ki hoče žareti, mora skozi kri. —

— In kaj naj storim, mojster? —

Groza je naličje vidnega sveta: praznina.

— Kaj naj storiš, praviš? Edino, kar lahko storiš, je, da se izničiš. —

Mojster se je domislil tudi še tole:

— Ničenje pa je kaos, iz katerega vsak trenutek nastajajo zemlje, svetovi. —

Janez Beltram, prvi hornist znanega simfoničnega orkestra, je bil nocoj brez klobuka, dasi je skozi jesenske megle rosil droben dež na šumeče ulice in motne mestne svetilke. Jesen se je razlila z vso svojo enolično silovitostjo čez

prostor. Toda tisti klobuk, ki je manjkal na glavi Janeza Beltrama, ni mogel vzbujati nobene spotike med ljudmi. Nikoli ni nosil klobuka. Ker so bili lasje mokri, so padali v posameznih pramenih čez ušesa, in eden od teh pramenov je zdrknil niz levo polovico čela, tako da je vztrepetal pred očesom, ko je vanj dahnil šum obleke mimogredočega človeka. Janez Beltram se ni nocoj zmenil za te podrobnosti, ni bilo mogoče in ni bilo več časa. Spotoma se je kar spotaknil ob prag in že tisti trenutek je bil spet na cesti. Zalile so ga luči in vrvež mimogredočih.

Prag je bil, se mu je čisto določno ponavljalo.

In to je cesta.

Suha in do vratu zapeta trafikantka je nezaupljivo pomežikovala s sivimi robovi zenic, stoječ za svojim pultom, ki je bil v dostojnem redu naložen z običajnimi predmeti sodobnih trafik. Novice dneva so kot prikazni bolščale s tega pulta.

Kaj menite, gospod Beltram? Kaj menite, če filmska igralka, ki je že strašansko slavna, filmska igralka — denimo — iz slavnega filmskega mesta, spodrsne s svojim režiserjem, ki ima za seboj — — — Svetovni oder je navdušen: v njej se ogleduje kakor v lastnem zrcalu. To je mojstrsko ovekovečil fotoreporter pri tej steklenici šampanjca. Ali slišite, kako kriči s papirja? Eksplozija, brez dvoma. Razumljivo: honorar je bog in ima svoje zakonitosti na svetu. Vi tudi menite, gospod Beltram, da je izstreljena atomska bomba v odljudni puščavi za slavo in čast . . . uglednega naroda, seveda? Glejte, kako obrite obraze imajo generali! Še celo tu, na zamazani sliki časopisa, ki je pravkar zapustil delavnico trusta za svetovno javno mnenje, tiskarno nasproti za ogrom, tam! Ženske v kavarni govorijo o nekakem sevanju, toda generali se smejejo in imajo spokojne brade. Nesmisel, gospod Beltram! Večno mesto je spet slavno zaradi uglednega grofa, ki si je dovolil roman z lepoticco iz dna in jo je tako dvignil iz pozabe. Neko jutro je zagledala dan z mrzlimi očmi v docela neprimernih okoliščinah na obali samotne celine. Pa princ in sin ministrskega predsednika, ki sta v tej drami igrala določeno vlogo, kakor poskuša poročati časnikar nekega tujega lista. Vnema se hud boj in zdaj gre za to, da se ohranita ugled in avtoriteta, kakor pravijo. Gospod Beltram, to niso šale.

Trafikantka je razstavljala pri tem bele, porcelanaste zobe, kar ni bilo čisto v skladu z njenim videzom.

»Kaj bi želeli, gospod?« je vprašala v isti sapi.

»Zavoječ cigaret, gospa,« je odvrnil Janez Beltram vljudno.

Bil je samo prag, je pomislil, ko je že stal na ulici, kjer je s pločnika odsevalo steklo uličnih svetilk.

Trafikantka pa je pogledala bankovec, ga dvakrat skrbno obrnila v roki, pretehtala robove na njem in se naglo odločila. Res je bil bankovec že star, star tisočak, kdove koliko rok ga je že mečkalo v tem vrvežu dni, ampak —

»Ampak to je tisočak,« je dokazoval Janez Beltram.

»Ta tisočak nima robu,« je rekla hladno in uradno. »Ne morem ga sprejeti.«

Janez Beltram pa je že mislil na nekaj drugega, zato jo je pogledal nepremično in stekleno. Omehčala se je.

»Vidite, na tem koncu ga manjka dober kos, takšen je, da ni več za nobeno rabo. Nekateri ljudje ne vedo, kaj je denar. Tega niste vi naredili, ali ne? Seveda ne. Podtaknejo vam ga brez slehernega spoštovanja in še pest vam stisnejo, da pomislite, kako so vljudni in prijazni. Ne veste, kje ste ga zamenjali? Toda to je odveč, saj nimate priče in tisti ga ne bo hotel nazaj. Zelo vljudno vam bo pojasnil, da je to nemogoče, poznam jih. Danes je že prepozno (medtem je pogledala na drobno ročno uro s tenkim črnim trakom), toda za jutri vam priporočam, da se zglasite v banki in poveste. Zamenjali bodo, seveda. Saj ni, da ne bi imel nobene veljave več, toda tu ga ne morem sprejeti, kajti, pomislite, kako bi se videlo, če bi ga potem jaz komu oddala tako neodgovorno. Nemogoče, oprostite, ne morem, ne smem.«

Govorila je popolnoma prepričljivo in Janez Beltram je strmel skozi njeno pravilno slovnico; ta se je ujela nekam na konec njegovih predstav. Obrabljeni bankovec je torej obtičal v levi pesti.

»Hvala.«

»Prosim.«

Zaprl je torej kljuko in potem so ga zalile mestne luči in vrvež mimo-gredočih. Bil je na cesti, po kateri je plavala tenka, še spolzka plast jesenskega dežja. Tistega dežja, ki rosi po ves dan, ki pa posiplje čelo kakor megla med gostim bukovjem.

Pravzaprav je zadeva zelo preprosta s tega zornega kota. Zorni kot je potreben, to bi menda že lahko vedel in vsaj enkrat že v teh letih spoznal, da je vse samo zorni kot. Tista luč tamle visi v zraku, ko jo gledam iz nižine. In zdaj jo gledam ali poskušam pogledati z neke višine, pa se je potopila globoko pod orošeni pločnik, odkoder me zre z istim sijajem in jaz imam spet odnos do nje. Zorni kot in odnos. Pa če sem še tako majhen ali še tako velik, je menda kar vseeno: zorni kot in odnos. S stvarmi se spogledujemo v vsakem primeru in te stvari so vedno iste. Enkrat so nad nami, drugič lahko stopimo nanje.

Nesmisel, je zamahnil z roko, kot bi bil sam na cesti.

»Oprostite,« je dahnila ženska spod dežnika.

»Pijan je,« je dodal njen spremljevalec.

Po tem dogodku v trafiki Janez Beltram ni imel več kam. Pravzaprav, če ves njegov položaj presodimo z drugega zornega kota (spet ta zorni kot!), potem seveda ni res, da ne bi imel kam, kajti ulice so gledale na vse strani prav tako kot že od začetka, ko jih je mesto postavilo, in nebo je bilo tako široko nad njim, da je bilo docela temno. Vendar so bila ta znamenja tako daleč in ulica nabita s cestnimi svetilkami, da prostora ni bilo več kot za seženj in ta prostor je bil zgoščen nekam v eno samo točko, ki se je oglašala v drobnem obsegu za glavo bucike tik za čelom, nekje med očesom in čelom. Janez Beltram je gledal v to svoje čelo, pravzaprav v tisto drobno točko

nekje med očesom in čelom. V njej so bili ta trenutek vsi njegovi prostori. Ko je obiral svoje misli, kar tako, kot da sega razmišljeno po zrelem sadežu na drevesu, je ta njegov prostor določal korak in smer njegovega gibanja. Zibal se je med ljudmi pod roso jesenskega večera, in kakorkoli se je že gibal nekam naprej, se je njegov prostor krčil v tisto drobno ožino. Nekje med očesom in čelom. Nosil ga je s seboj in zaokrožal takoj za opravljenim korakom za seboj.

»Gospod, koliko je ura?«

Čas ... kako bi rekel ... je priberačena posest. Ko ti ga nekdo podari, ga sprejmeš, ker ga moraš sprejeti. Potem ga stisneš v žep in okrog njega razpneš svoje kraljestvo, zagospodariš v svoji raztrgani denarnici in misliš na tisočletje. Brez dvoma, naše denarnice so premajhne za tisočletje. Nesmisel, če bi hotel dvoje dni v enem samem dnevu. Cesta bi se smejala. Mnogi ljudje so imeli v enem dnevu samo kakšno noč ali kvečjemu nekaj ur in so tako mojstrsko dali svojemu življenju razsoden okvir. Več dni v enem samem dnevu? In potem seveda več tednov v enem samem tednu, več let v enem samem letu? Nesmisel. Nemogoče.

»Gospod, koliko je ura, prosim?«

Drobno bitje iz pločnikovega odseva, ki ga je enakomerno teptal Janez Beltram med gosto gmoto mimogredočih teles in dežnikov, se je ustavilo tik pred njegovim očesom in ga je gledalo od spodaj navzgor. Potem se je prestopilo z levega stopala na desno in spet z desnega na levo, da je mali nahrbtnik zaropotal. Deček je imel na sebi šolski nahrbtnik in v njem je bila gotovo običajna ropotija s šolske klopi. Srečala sta se dva pogleda; eden je bil nestrpen, ker se mu je mudilo, drugi je bil še potopljen v motno loščilo jesenskega dežja pod nogami.

»Koliko je ura, gospod?«

»Sedem.«

Sedem?

Janez Beltram je sedaj pogledal na uro.

»Da, sedem.«

Zadovoljni izraz je dečka pognal v gmoto tistih teles in dežnikov, ki jih je nosil jesenski tlak mestne ulice, in drobní nahrbtnik je spet nagajivo zaropotal za njim.

Sedma ura torej.

Res: vseeno.

Na cesti so zaškripale osi in zavore nekega vozila, več ženskih glasov je zakričalo tik za ušesom. Bili so kriki preplašenih oči, ki jih je presenetil grozljiv trenutek. Potem je škripanje zavor prenehalo. Čeprav je bil ves dogodek zgoščen v silno neznamen drobec časa, je bil v ušesa tako neskončno dolgo, da ga je Janez Beltram zaslišal šele takrat, ko je utihnil. In ko je utihnil, je Janez Beltram videl na sredi ceste koščene starca, tik ob njegovem boku pa prodorno svetleče oči črnega, pošastnega vozila. Gmota teles in dežnikov, ki se je še trenutek pred tem valila neopazno po cesti gor in dol, je zdaj stala na mestu, zroč naravnost v prestrašeno koščeno postavo.

Sedemdeset let najmanj, je presodil Janez Beltram.

Je mogoče?

Vseeno. Vseeno.

Čez hrbet se je zlila mrzla podoba. Stisnil je levo pest in v pesti se mu je nekaj strlo. Dlan je drgetala v mrzlem jesenskem dežju, kot rosa migotajoč po črni praznini, ko se megla lovi v gostem bukovju. Dlan in posebni prst, ki se je skrčil, da bi strl droben kos papirja, katerega šum je v tem krču pomenil prav isto, kot če z nerazsodno surovostjo stisneš vrabca v pest, da mu tiste tako fino oblikovane koščice streš, polomiš.

V tej dlani je tičal tisočak.

Tisočak je zaječal in utihnil.

Kdove, kje sem ga že videl, kako naj mu rečem. Seveda je moralo biti nekje na širšem polju, morda celo v predmestju, ker v predmestju je vedno dobiti opravila za take. Pa ni bil na pogled nič kaj preveč neprikupen, saj sem se celo ustavil ob njem in gledal v njegovo veselje. Še malo se ni zmenil, ko sem zastal ob njem. Orožje takega predmestnega človeka v zmanjšani različici je pač imenitno razvedrilo, zlasti še, če ima vrstnike, s katerimi lahko tekmuje. In teh vrstnikov se tudi v resnici ni manjkalo. Bil je izvedenec v svojem opravilu, sem mu priznal. Vrabci so s strehe padali, ko je nameril mednje svojo pračo, in še to je znal tako imenitno narediti, da ni bilo treba nobenih dodatnih opravil. Padali so na tla in tudi brez upora obležali. Le eden je še čivkal in hotel vzleteti. Kaj še, saj ni mogel. Otepal je s krili in kot pijan se je premetaval sem in tja. Dodatno opravilo, kako lepo povedano! Pa je tudi enostavno. Pobral ga je, stisnil v levo pest — ker je v desnici držal pračo — in kosti so zaškripale. Tako je bil še tisti brezupni in nepotrební upor s premetavanjem sem in tja in z otepanjem s krili brez vrednosti.

Kako si korajžen, deček! Še vrabca si lahko zmečkal v svoji že človeški roki!

Janez Beltram je imel skrčeno levo pest.

»Kako si korajžen, deček! Še vrabca si lahko zmečkal v svoji že človeški roki!« je rekel tedaj Janez Beltram na glas.

Gmota teles okrog njega se je zazibala in gromko zakrohotala. Še voznik, ki je med tem stopil iz vozila, da bi neprevidnemu starcu povedal svoje mnenje, se je smejal. Potem je bil dogodek takoj odpravljen, gmota se je utirila spet v svoje tire, koščeni starec se je naslonil na zid, da bi si oddahnil, voznik pa je izginil s svojimi slepečimi lučmi.

Hitro se uredijo stvari, če pomaga dobra volja!

Pravzaprav ni bila dobra volja. Drugače. Nekako tako, kot če odmakneš oči nenadoma od svetilke in pogledaš skozi okno: za svetilko si videl jasno, kje se začno in kje se nehajo njeni obrisi, za noč pa, ki te je srečala zunaj okna, ne veš, s katerega konca se zliva in kam pada. Slepo migota iz globin in širin, v njej je neskončno število predmetov, nobeden od teh ti ni znan. In vanjo padeš prav zato, ker je tako neskončno brez obrisov, neizmerljiva zaradi prostorov, ki se pretakajo po njej.

Gmota dežnikov se je medtem redčila in razkrajala, ulica je postajala čedalje bolj prazna, noč se je zgostila bolj določno med hišami in blišč svetilk je obnemoglo zdrkniti v temo. Moral je biti že nekje daleč na svoji poti, ker se je v obdajajoči ga samoti nenadoma počutil bolj svobodnega, točneje: bolj določno je čutil svoje telo in vrele podplate na cesti.

Krčma, kaj pa drugega.

Zakaj na cesti je plesala vesela pivska pesem, ker je bil prostor v krčmi pretesen za njen svobodni korak. Janez Beltram je stal pred razsvetljenim oknom, v nevidnem prostoru te krčme je nekdo prepeval in s pesmijo na cesti ga je vezal samo ozek trak svetlobe, ki je bodel skozi okno.

Še n'kol' se nismo tol'k' smejal,

k' je bajta pogoreva . . .

Oh — — — Seveda, tu so tisti vzvodi.

Zelo hitro bi se odtrgal od nje, od — če bi jo pela breztelesna harfa ali morda kaj drugega — (tu se stavek pretrga brez vidnega razloga, z demonom molka, ki ima svoje posebne razloge na svetu), zelo hitro in krčevito bi se torej odtrgal od nje. Čez trenutek, za prvim oglom, je ne bi slišal več in kratkotrajni dogodek bi bil zadovoljivo pozabljen. Toda za oknom, če slediš tistemu ozkemu traku svetlobe, je slonel na mokrem šanku človek brez klobuka ob napol izpitim kozarcu in natakariča ga je potrpežljivo poslušala. Njegovo grlo je bilo telesno, ožgano od tobakovega dima, njegova slaba volja pa se je stisnila pod klop, tam, kjer je skromno molčal pozabljeni klobuk, brez življenja in brez upora. In Janez Beltram se ni mogel odtrgati od te pesmi, ker je bila tako natančno telesna.

Še n'kol' se nismo tol'k' smejal

Pevec ob šanku je ponavljal in ponavljal.

Torej nič novega.

Ko je ostal človek za šankom sam, ko je njegova pesem občemela v zaglušni tišini jesenske rose, že za vogalom, je Janez Beltram še enkrat pozabil, da mu podplati gorijo in da ima težo na hrbtu. Leva roka mu je bila mokra, dež jo je venomer rosil s svojo pekočo premrlostjo, krč v tistem posebnem prstu je bil neizprosilen.

Globoko v predmestju je iz plotu štrlela suha veja, iztegnjena s tremi izrastki na cesto, morda veja nedavno posekane hruške, ki jo je nekdo namenil za butaro, ker je bila že jesen, pozna deževna jesen, jesen s tisto mrzlo roso, ki siplje v oči in na čelo kakor megla med gostim, mračnim bukovjem.

Prosi, še vedno prosi, je šlo skozi možgane in se ustavilo v drobni točki med čelom in očmi.

Potem se je naslonil nekam na vlažno temo, ki je zahreščala kakor trhla vereja. Nad njim, okrog njega in v njem je zadonel molk, točneje — demonski molk, ki ima posebno nalogo na svetu in svoje od pamtiveka postavljene otroke in stražarje.

Pravzaprav je Janez Beltram pozvonil na široko presvetljeno stanovanje, ki ga je sicer rad obiskoval. Pred njim se je oblikovala podoba žene, še zelo mlade žene. Mogoče pa nisem prišel prav. Gostom je treba kaj povedati, treba je govoriti. Oblikovana podoba žene je bila nujno drugačnega mnenja — z nasprotji pač izzivamo resnico. Ponujala je roko, ki se ne sme odkloniti niti za trenutek — ta trenutek pa je sila obsežen in tehten. Je vozlišče, ob katerem se sesirjajo odločitve. Je gmota s posebnim pomenom. Je mogoče celo praoblika urejanja.

— Ali ne boste sedli? Zares ne, gospod Beltram? —

Breda je prav gotovo želela, da bi se pogovor obrnil kam drugam, morda na kak bližnji predmet, ki ji je bil bolj pri srcu. Za to je imela dovolj razlogov. Imela je neskončno veselje s svojimi vsakdanjimi stvarmi, ki jih je bil poln njen življenjski prostor. Ves dan je živela med njimi in ves dan je pričakovala nocojšnji večer. Ta večer je prišel, nanj so bile pripravljene njene stvari.

Zares bi rada videla, da bi sédel.

— Miran je sporočil, da bo malo zamudil. Ne zamerite mu. Sami veste, kako je zagnan, odkar ste mu zaupali nastop, in je zdaj ves v delu. O, tudi mene te dni zanemarlja. Ves je v žaru, ki ga skušam razumeti, ki ga pa vi razumete bolje, saj ste ga toliko časa vodili. Dobil je sapo, pravo sapo... tako nekako pravi. In zvok... No, kaj bi govorila jaz, in to vam, ki —

In nato, s skritim strahom:

— Ali se jezite, gospod Beltram? Saj bo prišel. Gotovo bo prišel! —

In še, ko jo je zazebló okrog vratu:

— Ne dajte se motiti, gospod Beltram! Ko vam bo všeč, boste pa sedli. —

Naj se zapiše tudi še tole:

Zgodba Janeza Beltrama je natančno tako preprosta, kakor bi utegnili pričakovati iz vsega, kar smo doslej o njem povedali. Ugleden in delaven človek, mož s svojo mladostjo in svojim življenjem, mož želja in ciljev, mož z lastnostmi torej, ki jih nosi toliko ljudi, da bi gotovo utonil med njimi, če bi hoteli tehtati kakšno posebnost pri njem: izostren talent ga je oblikoval za hornista v simfoničnem orkestru in njegov instrument je bil zanj nekaj takega, kar ima vsak človek, mi vsi skupaj, neko sredstvo torej, da bi se v njem videli in odsevali — kajti odsev šele daje videz. Natančno pred štiriindvajsetimi urami — ob sedmih zvečer — je imel zadnjo vajo, v veliki dvorani, kjer se zbira njegov simfonični orkester, in na tej vaji je ponovno dal kos svojih sil v zvok, ki bi bil lahko breztelesen, če bi ga mogel slišati od zunaj in bi se mu moral torej odtegniti —. Ob sedmih torej pred štiriindvajsetimi urami. In moč včasih tako vre iz človeka kakor slap ob zavrelih pomladanskih vodah. Še ena prispodoba bi se lahko pri

tem omenila, pri tem običajnem dogodku Janeza Beltrama, za katerega še ni znano, da bi zaradi njega svet iztiril: zemlja se včasih odpre, da bi izdimila dim iz svojih zapahnenih prostorov in izbruhala lavo. Potem molči nekaj časa, dokler ji podzemni tokovi ne naberejo spet novih žarečih kamenin, ki pritisnejo ob stene. Včasih pa se, seveda, res tudi zgodi, da se zemlja samo enkrat odpre in potem za vekomaj utihne. Žareča kamenina se je potuhnila v osrčje zemlje.

Res:

V njegovi levici je nezadržno molčal tisočak, ki peče kakor ostri led na zamrznjeni, okameneli skali donebnega vrhunca.

Tisočak brez roba, ki ga bo treba zamenjati, da bi mu vrnil njegovo staro vrednost.

Ko je tisočak zapustil šumne stroje tiskarne, v kateri so mu dali ljudje in železo pečat in videz, je še ves dišal po sveži barvi, ki je bila tako natanko podobna tisti šolski barvi, kot jo imamo v spominu iz dni, ko smo prvič dobili v roke zemljevid s svežimi gorami, rekami in ravnici. Roka človeka se ga je takrat prvič dotaknila. Nekaj ga je zapeklo, ko ga je ta človeška roka prijela med prste, kajti moral se je v tistem trenutku ločiti od svojega tovariša, natanko njemu podobnega dvojnika, s katerim sta bila sprijeta zaradi še povsem sveže barve. Druga roka nekoga drugega človeka ga je zapisala v debelo knjigo — kar povejmo naravnost — v debelo rojstno knjigo, in ga je še enkrat pretehtala z izvedenimi očmi. Bil je lep tisočak. Tiste izvedene oči so ugotovile, da je na njem vse pristno in prav, da so barve vsaka na svojem mestu, da ima potrebna znamenja, kot je bilo določeno še pred njegovim rojstvom, da ima lep in gladek rob, širok natančno po vnaprej določeni meri, in da je sam, da torej nima ob sebi dvojnika, ki bi ga lahko pritihotapil kam na nepravo mesto ter s tem naredil nerodne nesporazume med ljudmi. Te izvedene oči so bile hladne in tehtajoče, še enkrat so ga pogledale kot bi nekje na njihovem mrzlem dnu bilo skrito še neko drugo hotenje, kar pa seveda sploh ne more in sme priti do veljave.

Pa pojdi tudi ti in osreči človeka! je siknil strupeno kot kača.

In tisočak je prišel v roke, da bi osrečil človeka.

Kdo še ni videl jutra v tistem edinstvenem trenutku, ko rosa pričakuje sonce, ki je že tu! Moral bi biti zelo mlad, da ga ne bi videl vsaj enkrat z lastnimi očmi in da ne bi vedel zanj samo iz lepe knjige. Res je moralo biti jutro, ker je sončni vihar miril rose med gmajnami in tratami. Zidovi so ostali daleč v ozadju. Tokrat se jutro ni oziralo nanje, pustilo jih je, da so siveli v ozadju, za hrbtom, jutro je torej dihlo mimo njih in je videlo samo drobno piko na široki in ravni cesti. Nič ne moti, če je motorno kolo, nekoliko bolj ropotalo kot je navada pri drugih stvareh, ki izhajajo iz takega jutra. Saj človek ne sliši tako drobne nevšečnosti, ker sta mu sluh in oko ubrana samo v struno določenega vetra, ki se ovija okrog dirjajočega voznika.

Miran, rada te imam!

To so človeške besede. Miran je slišal, da stroj motornega kolesa enakomerno trepetala med roso in vetrom, zato je tudi slišal za seboj šepetajoče ustnice, ki so se upirale pritisku nasproti bežečih ros. Te ustnice so bile prav blizu levega ušesa, od zadaj so se dotikale s toplo sapo, ki se je ogrela v globini prsi, tega na vsak zvok ubranega uhlja. In tako so ostale še nekaj časa, kajti motorno kolo je zvenelo na bližnjih zeleninah, zdaj na smreki, zdaj na bukovju, zdj spet na valujoči travi. Zvenelo je tam, kakor da bi prihajalo iz njihovih korenin. In daljave so poskočno hitele skozi kolesa, ki so se komaj dotikala tal, tako da na cesti ni bilo več neravnin, ni bilo več omejitev, ni bilo več nobenega grozečega občestnega kamna. Kakor hitro so planile mimo, tako hitro se je tam nasproti očesu odprla že nova daljava, ki je z enako hitrostjo letela mimo smrek, bukovja in trav.

Miran, rada te imam.

Na nekem križišču se je jutro umirilo, ker je sonce bilo že z vsem obrazom uprto v občestno znamenje. Motorno kolo je začelo tišje šumeti in plaz vetra, ki je ves čas tako brez glasu drvel mimo ušes, se je že zaganjal počasneje, tako da je začenjal poskakovati okrog vozila in peti svojo jutranjo igro. Vozilo se je ustavilo. Voznik se je uprl z nogama ob tla, da bi ohranil ravnotežje, na zadnjem sedežu se je neka teža premaknila. V ušesa je udaril mir, ker so vse daljave, kar jih je bilo naokrog, obstale, vsaka na svojem mestu, nekatere čisto blizu, druge pa prav na koncu, tam okrog oblaka, ki je sedel na kamenitem skladu obzorja. Po telesu se je razlil val miru in svobode.

Miran, odlično voziš.

Miran je gledal radovedno.

Odlično, je zagotovila.

Potem je Jasna skočila čez cestni jarek. Njiva in gozd sta se tam prilegala drug drugemu in vmesna zelena meja ju je držala za roke. Senca visokih hoj je še visela na rob, trave na meji so bile visoke in žive.

Kakšna rosa, Miran! je rekla, ko je zašla v travo in njen glas je bil bolj vriskajoč kot barva z makovega klobuka, ki je grel na sebi dve kapljici prozorne rose.

Mokra boš, je klical s ceste.

Mokra bom, je mesila po travi.

Miran je medtem postavil motorno kolo na rob ceste, se nekoliko odmaknil od njega, da bi ga bolje videl, nato je pogledal proti Jasni, ki je bila do kolena v travi, potem se je ustavil ob vozilu, ki je tiho z mrtvimi očmi lovilo smer svojih daljav in je bilo, dasi prikupno in ponosno, vendar nekoliko tuje temu jutranjemu okolišu. Jasna ga je videla, kako ogleduje svoj priljubljeni motor, hotela mu je ponagajati, potem je iz visoke trave prišlo v njeno besedo nekaj drugega, ker je rekla:

Ti in tvoj motor!

Nazadnje je odkrito priznala:

Lep je.

Zato se je Miran spet približal motociklu, preizkusil obe ročici, se pri tem spomnil, da ne sme odpirati plina, dokler motor stoji, potipal je nato prestave, ki so bile trde, in pomislil, kako je vsaka stvar premišljeno narejena, vsaka stvar na svojem mestu, vsaka določena za svojo nalogo, in vsi ti drobci misli so mu ustvarili neko ugodje, ki ga je bil sam vesel. Jasna je bila medtem že pri maku, sklanjala se je nadenj in preizkušala, kako visoko je zrasel, in ga odtrgala. Ko ga je držala v roki, ni vedela, da so njeni prsti mokri od rose in da je prav na dnu kolena visela tudi kapljica, katero je makov klobuk obarval z drobnim, cvetnim odsevom.

Ali ni lep, Miran?

Lep je, Jasna.

Skočil je čez jarek, da bi pomagal.

Ni treba . . .

Zato je skočil nazaj kar sam in jo dočakal na tej strani. Jasna je bila tik za njim tudi že na tej strani in se je ujela v njegove roke. Posrečeni skok jo je navdal z veseljem.

Ali znam? je prepevala.

Znaš, Jasna.

In če hočem, tudi kar v tvoje roke?

Seveda, če hočeš.

Bila je ob njem, pa mu je zato lahko pokazala makovo glavico, pri tem mu jo je ponudila tik pred nos in ga je zato rosna svežina krvavo rdeče barve podražila, da je kihnil. Bilo je imenitno in Jasni se je zdelo neskončno pri-kupno. Oba sta se smejala.

Ná, tvoji je!

Medtem je že čutil njene roke v svojih in prav tista rosa, ki se je otesala z njenih dlani, ga je ogrela. Bila je ob njem, nekaj trenutkov sta molčala, in ko se je naslonila nanj, da bi ga zazibala sem in tja, ker beseda v takšnem molku govori z drugačnim izrazom, je Miran začutil, da živi. Mak je zataknil za gumb vetrnega jopiča, sprejel vase zelenino še drugih trav, v oči zaprl svetlobo dneva in pa obzorje, ki je še stalo pred njim, v katero bo plaval.

Pojdiva!

Pojdiva.

Ali pa ostaniva še, Miran!

Pa ostaniva.

Pojdiva, pojdiva!

Zares, Jasna, pojdiva.

In sta šla.

Ko je motorno kolo zaigralo, se je premaknil oblak nad kamenito gmoto in je dobil neke obrise, kakor bi se prav ta trenutek predal vetru. Ta pa je že spet šumel okrog ušes in je bil nagajiv, ker je imel še čas, kajti: ko bodo daljave spet tako močno pohitele nasproti, bo tudi šum vetra utihnil, ker ga bodo vsega popile trate in pa grmičje, ki bežijo za njim. Kolo se je odmaknilo s ceste, teža je izginila, neravnine na cesti so se izravnale, ovinki so se iztegovali, sluh je govoril sam od sebe.

Rada te imam, Miran.

Vem, vem.

Tako odlično voziš, Miran.

Se ti res zdi?

Pojdiva, Miran.

Pojdiva.

Ali pa ostaniva še, Miran.

Ostaniva.

Ne, Miran: pojdiva.

Zares: pojdiva.

Privozila sta do naselja. Ceste so bile sicer še umite od polnočne rose, vendar je na njih že vstajalo življenje, nekaj pisanega je bilo v tem življenju, nekaj podobnega kakor v maku, ki je bil še vedno v gumbnici vetrnega jopiča, otroci so metali žoge, odrasli so postajali ob hišah. In na vseh je bil dan kakor na oblačku, ki je spet obsedel na kamenitem skladu tam na obzorju. Tudi natakaraica v gostišču je že stregla.

Čaja prosim, pa vročega.

In Jasna:

Danes imava še ves dan pred sabo.

Danes, jutri, vedno!

Saj bo svet premajhen.

Ustvarila si bova novega!

Novega, se je stresel od mraza Janez Beltram, ko je slonel na temi, ki je hreščala kakor trhla vereja. Strmel je v rdečo luč motocikla, ki je škropil po mokri cesti in se naglo oddaljeval v neznano smer. Čez kratek čas ga že ni bilo nikjer. Ni se mogel spomniti, kako dolgo se je vozil z njim, od trenutka namreč, ko ga je zagledal v tej noči, do trenutka, ko se je izgubil na drugem koncu. Verjetno je bila samo kratka minuta in misli so pač tako ustvarjene, da sprejmejo vse in ustvarijo vse, kar je treba ustvariti ali za silo ohraniti. Obrazov Mirana in Jasne ni več videl, ni se ju mogel domisliti, ker je odnekod preveč slepel jutranji dan v to gosto gmoto črnih senc, kjer je ta trenutek visel. Novega. Šla sta, kakor je prav, natakaraici sta vrgla tisočak, nov bankovec s svežimi barvami kakor se jih spominjamo še iz šolskih klopi, ko smo prvič dobili v roke zemljevid z zelenimi ravnici, svežimi gorami in drobnimi potoki. Bankovec je spravila natakaraica, vrnila pest drobiža, gosta sta spet sedla vsak na svoj sedež in se pognala proti novim cestam.

Trhla veja se je zibala hrešče.

V skrčeni pesti je bil tisočak.

Ves prostor je šumel v dimu in meglah.

Pripovedujte, gospod Beltram! —

Tam, v popolnoma temni celici, ki se je od časa do časa odpirala, je bilo nagnjeno kup teles. Ta telesa so imela le toliko prostora, da so se

dotikala in komaj stala drugo ob drugem. Sveža barva tisočakovega zemljevida je imela svoj čar. Zelo obrabljeni in nekateri že malodušni sosede so v tem tesnem prostoru še molčali, medtem ko so drugi, iz trde kovine zlit, žvenketali s svojimi rebri in trdo poskakovali na ozko odmerjenih ležiščih. Natarica je imela vedno dosti dela. Danes je morala odpirati predal bolj pogosto kakor kateri drugi dan, ker je bil praznik. Barva zemljevida s šolskih klopi je bila v tej družini nenavadna, dišala je ostro in je navdajala ves prostor z vonjem, ki je bil v tem trenutku nekaj več, kot je bil navadno v predalu.

Moški glas je vroče sopol nad predalom:

»Taka pa si danes, da bi kar zavriskal!«

»Bodi priden,« je dahnila in ga krcnila po prstih.

Predal se je zaprl, zunaj njega je šumelo.

»Ponavadi!« je spet ukazoval nekdo zunaj.

Zamašek se je nato z značilnim glasom odlepil od neke steklenice, ki se je nagnila nad kozarec, kjer je takoj za tem zaklootalo po stekleni posodici. Trda roka je položila steklo na pločevinasto mizico.

Predal se je spet odprl. Natarica je imela mokre roke, na svežo barvo zemljevida je kanila kaplja vode in se razlila prav do roba, ki je bil doslej še vedno gladek. Mokra plast vode je sedla na barvo, globlje in globlje je pronicala v pore, dokler se ni popolnoma razlezla. Na obarvanem papirju je ostala — mokra lisa.

Bilo je temno. Nekje zunaj je šumelo čedalje bolj, kakor če od daleč šumi zrak, ko ga dohiteva vihrava burja.

Na cesti se je ustavil avtomobil.

Kako neki naj bi se ne ustavil, ko pa je prikupna, zelena samota tako blizu in hkrati toliko oddaljena, da človek tudi v vrvežu začuti sebe, svoje noge in telo, svoja pljuča! Tam, kjer so navadni obrazi, stotisočkrat znani in pozdravljeni v naglici, pri čemer roka sname klobuk z glave, ne bi se misel sploh preganila, tam je tako, da čutiš vsako mimogredoče telo, kako pusti del svoje teže na tvojih ramenih in ti izgineš med teže drugih teles in se začudiš, ko izrečeš svoje lastno ime. To ime je samo nekak zvok, ki ne pove nič več kot tisti dober dan, v naglici mimogrede namenjen komu, s klobukom v roki in z dostojno priklonjenim telesom. Tu, v tej zeleni samoti pač dobiš spet svoje ime, ramena se razbremenijo tujih teles in jezik pozabi na dober dan.

Gospod Hudnik je naročil svojo večerjo.

»Pa še solate morda, gospod?«

»Naj bo.«

»Pa morda tudi pijače?«

»Buteljko, kakopak.«

Ramena gospoda Hudnika so bila gladka, ravna, neobremenjena, zato je bil nekako živahen. Je bil pa tudi tiste vrste človek, ki je cenil zeleno samoto in poznal njene vrednosti.

»Zelo zanimivo, gospod,« je reklo dekle ob njem. »Navdušena sem.«

»Prav, ljubica. To je koticček, ki ima svoje prednosti.«

Dekle z belimi lasmi in rdečimi ustnicami.

»Sem prihajam od časa do časa, ko le utegnem.«

»Gotovo ste zelo zaposleni?«

»Da, ljubica: same stranke. Na svetu je mnogo strank.«

Gospod Hudnik se je nasmehnil svoji domisllici, ki res ni bila napačna.

Dekle z belimi lasmi in rdečimi ustnicami pa se ni nasmejalo.

»Poredni ste, gospod.«

Dekle je spet povесilo oči. Za spodnje trepalnice, ki so bile črne.

»Ljubica, nisi napačna!«

»Oh!«

Medtem je napolnil dva kozarca ritoznojčana.

»Meni samo pol.«

»Prepozno, dekle,« se je vljudno opravičil. »Vino splakne možgane in povrne dobro voljo.«

Ko sta trčila, ga je pogledala naravnost v oči, ker ji je na zenici padala senca s črnih obrvi, ustnice pa so se skrile za rdečilom.

»Da ne bo zadnjikrat,« je šepetal izpod telovnika in takoj izpraznil kozarec. »Ta je naravnost iz trte.«

Dekle se je smejalo:

»Pijana bom!«

»Ne maraj. Ne bo hudega.«

»In če bom začela vriskati, gospod?«

»Potem bom pomagal.«

Ko sta že držala jedilni pribor v rokah, ko je meso izginevalo v zalogaje, ko je solata ostajala nedotaknjena in ko si je gospod Hudnik prvič obrisal roso pod brado, se je nenadoma spomnil:

»Ljubica, kako ti je ime?«

»Mirjam.«

»Mirjam. To ime ti popolnoma pristoji.«

»Mirjam. Tako me vsi kličejo.«

In nato, očitajoče:

»Zakaj me sprašujete za ime? Ime ni važno, gospod.«

»Res. Jaz imam navadno gorjansko ime, pa sem kljub temu zadovoljen.«

Nad krožnikom je počil smeh.

»Nikoli ne sprašujem za ime. Grem s človekom in ne z imenom.«

Gospod Hudnik je po tretji steklenici začutil kri ob telesu:

»Tako bi živel tisoč let!«

Spet sta se smejala. Gospod Hudnik je kimal z glavo, ker je bil navajen pogovorov o pravem času. Tako nekako, kot če udari s stranko dlan ob dlan, saj besede imajo svoj pomen, a besede so tudi zato ustvarjene, da se dajo razumeti pod vrsticami. Pokimal je in jo svobodno pogladil po kolenu, ki se je hotelo skriti za tenko nogavico.

»Plačam!«

Kar našteval je, natakaraica je zapisovala številke na ozek trak papirja, seštevala, ponovila še enkrat seštevanje in položila račun pred njega. Vešča

kretnja, ki se je že tolikokrat ponovila, ko so roke jemale denarnico iz žepa in jo spet spravljale v žep, je izročila natakariči bankovec za pet tisoč dinarjev in natakarica je odšla z njim do predala. Tam ga je položila med druge družabnike, pomešala med bankovci in zložila razliko. Tisočak z zemljevidnimi barvami se je stresel, natihem zaječal, ker so mu prsti zlomili del telesa, potem pa se mu je stemnilo pred očmi: izginil je v žepu gospoda Hudnika, dvakrat povit in s še neposušeno mokro liso na obrazu, ki je kanila z mokrih natakaričinih prstov.

»Krasno,« je ugotovila Mirjam.

Gospod Hudnik pa je imel spet pred seboj cesto, ki je trepetala v drobnih neravninah, in nočne sence na njih so izginjale naravnost pod kolesi. Kar naravnost, si je rekel, ko mu je iz meglenih oči padel na cesto hipni utrinek današnjega dneva, zgoščen v krvni obtok ob telesu; kar naravnost.

»Kar naravnost!« mu je ušlo.

»Po cesti, naravnost in kamorkoli!«

»Danes boš zadovoljna, če ni hudič,« je menil poslovno.

»Tako imam rada.«

Desnico je osvobodil od krmila, se nagnil k njej in jo nekako objel, da je čutila roko na ramenu. Hrbet je bil spet topel.

»Ali radi živite? Starejši ljudje so včasih čudni, zamerljivi.«

Ujel je ravnotežje vozila, ki je hotelo vstran.

»Danes mi boš ukazovala. Nimam navade sitnariti, kadar je moj dan.«

»V bar!«

Ni šlo in ni šlo, ni hotelo biti tako, kot si je mislil in kot je bil vaje, ko je prišel njegov dan. Nič ne dé, si je nazadnje rekel, tudi one imajo svoj značaj in način, treba je razumeti. Boljše bi bilo pač, če bi se bil obrnil in zavil s ceste, tja med ožja pota, naročil bi še dve ali tri steklenice, ker takšne stvari terjajo dobro voljo. Možgani imajo na sebi preveč ostankov iz prejšnjega dne, zato jim je treba pomagati. Tako bi bilo pač boljše. Toda človek mora vedeti, kje je in kam gre.

»V bar. Plešeš?«

»Ne. Plesa sem sita.«

»Punčka, ti si čudak! Kaj bi potem v baru?«

»Malo dima in gneče.«

Bil je zadovoljen, da nazadnje le lahko govori o stvareh, katerih ni bil vaje. Medtem so se luči ob cesti pomnožile, ob straneh so zrasle stene in visoke stavbe. Na cesto je padla neprijetna svetloba.

Torej v bar.

Dim in gneča sta ju zajela, ko sta sedla za prosto mizico s kamenito ploščo in svetloba je utripala tako, kot je v tej nočni uri določeno. Gospod Hudnik, ki ni imel neznancev tudi na tem kraju, je pozdravil neko damo in nekega mlajšega moža, nato je sklenil, da se bo posvetil izključno svoji lastni mizici, ob kateri je že stal natakari.

»Vermut s sodo.«

»Konjak!«

Pijača je gospoda Hudnika spet poživila.

Ko je ponovno in še enkrat izpil, se mu je zazdelo, da sedi ob njegovi mizici deklet z belimi lasmi in rdečimi ustnicami, dasi jo je že videl pred časom med trepetanjem cestnih senc, ustavil se je na njenih kolenih, ki so se hotela skriti pod tenko nogavico, in ko je gledal v ta kolena, je videl pred sabo neki razgaljeni vrat, stisnjen z ogrlico svetlikajočega se odseva, zaslišal se je, kako govori in že vsaka misel je bila beseda, nekdo mu je menda odgovarjal med steklenicami, ki jih je prinašal natak, a krvni obtok ob njem je šumel kakor panj čebel.

»Zakaj me tako gledate, gospod?«

»Narôči!«

Dim in gneča sta dokončno sedla na mizo, kjer je odsevalo nekaj kapljic, pomešanih s cigaretnim prahom, in steber, ki je metal senco počez proti zagrnenemu oknu, je podprl težo te sence tako, da se je nagnil na drugo stran, tja, kjer je ščemela neka druga gneča v drugem dimu in pritiskala na zid, ki se ni hotel odmakniti.

»Zakaj me tako gledate?«

»Danes boš zadovoljna.«

Gospod Hudnik je stisnil pest, ne da bi pogledal, kaj je v njej, ter jo potegnil iz žepa, ki je doslej molčal v svoji temi. Tam se je vzdramil šum brez upora, prav tako kot če stisneš drobnega vrabca, ki je padel na tla, in storiš tisto dodatno opravilo, da mu ni treba z otepavanjem s krili zaman trošiti sil za nepotreben — za nepotreben upor, in tisti šum je izginil v nedrju pod belo ogrlico, kjer je v tesnem prostoru ponovno moral zamreti.

»Ali greva?«

»Grev.«

Mirjam je dobro vedela, da ne gresta. In nista šla. Gibanje se je v tistem trenutku zakotalilo po meglenem strmem bregu, kjer je zaklokotalo kakor med votlim kamenjem. Ker je natančno vedela, da nista šla, se je z lahkoto obrnila in pogledala poševno navzgor, da bi videla, kako stoji pred njo neki drugi človek s temnimi, spodrezanimi brki. Bila je že spet sama in ga je zato poslušala, ko ji je govoril.

»Pusti ga in ne hodi: mrha je zaspal kot klada. Kaj ti mar!«

In nato, ko ga je še gledala skozi dim in sence:

»Danes greš z mano.«

Ko je vstala, se je vendar ozrla še enkrat na prevrnjene kozarce in potipala torbico.

»Kam?«

»Za mano.«

Mimogrede je še opazila, kako je natak stresal za ramena človeka, ki se ni hotel prebuditi, in spotoma pobiral kozarce s tal.

Na ulici pa ni bilo dima in tudi gneča je bila že sprana s cest.

— Še ne sedite, gospod Beltram? — je začebljala Breda, ko je za trenutek pozabila, da ga še vedno drži za roko, ki mu jo je ob prihodu ponudila v pozdrav.

Janez Beltram je imel oči na oknu, po katerem je polzela ledena kaplja jesenskih ros.

— Kako mrzle roke imate, gospod Beltram! —

In nato:

— Danes je tako mrzel dan. Prava pozna jesen. —

In še:

— Prinesem vam šilce konjaka, dokler ne pridejo. Pogrelo vas bo. —

Breda je imela temne oči, ker je tako stala, da je bila obrnjena naravnost proti njemu. Luč je bila zagrnjena za njenim hrbtom, zato je Janez Beltram čutil nagonsko svojo senco na oknu, kjer je čemela daljna globina noči. Iz nje se je nezadržno navijala nitka naravnost proti njegovi senci. Nitka, ki je vlekla v temo.

— Nič ne de. Šilce konjaka vas pogreje, gospod Beltram. —

Potem je nagonsko začutila, da ga mora pogledati v oči.

— Če je človek sam, ne vidi stvari okrog sebe. — Saj je vseeno.

V prostoru je brez števila možnosti.

Čez kratek čas, ko sta bila že mimo dveh vogalov, se je spomnil, da ni sam, in jo je moral pogledati. Pravzaprav si je v tem trenutku le obujal v nekoliko zrahljanem spominu tisti dim v gneči in si je poskušal jasneje, čim bolj jasno, predočiti, kaj se je zgodilo in kako je potekalo, od nedoločnega časovnega utripa, tam sredi noči, ko je samozavestno ošvrknil z očmi po dolgočasni mizici, do tistega že bolj jasnega, ko si je postal svest, da nima smisla več čakati. Pogledal je torej neznanko poševno navzdol, ker je bil za glavo višji, in ugotovil, da ga gleda tudi ona, seveda s svojega zornega kota, iz nižje lege, v katero sta jo okovala rast in položaj njenih oči. Ves ta čas nista spregovorila besede.

»Ti si pa mlajši in dosti bolj prikupen.«

»Dobro vidiš.«

»Prijazen pa nisi.«

Na križišču pred parkom se je odločila:

»Domov pojdem. Tu se bova ločila.«

»Ti nimaš doma. Tvoja obleka ne diši po domu.«

»Glej, glej: pa ja nisi tudi ti eden od tistih špicljev, ki delajo red?«

»Študent sem.«

»Zakaj si me vzel s sabo? Si dobil denar od očeta?«

In spet čez dva trenutka:

»Vendar pojdem domov.«

»Kmalu bova doma.«

»Prijazen nisi, nasilen pa si!«

Stala je v poševni senci, z belimi lasmi in rdečimi ustnicami, ki so v tem somraku temnele, kot bi jih polivala smola. Izgubila je za trenutek sapo, tisto količino sape pač, ki daje človeku videz svobode, ko se napne nekje sredi vratu, in potisne neprijazno besedo skozi zobe. In ko je tako obstala,

se je nagnila nekoliko nazaj, da bi jo podprl zid vogalne hiše, ki je dremala z zaprtimi okni.

»Kaj ti je padlo v glavo, da si se nalepila na tistega cepca?«

»Ga poznaš?«

»Pijan je kot klada, denar ti daje kar s pestmi in nato zaspi. Ali ni cepec?«

Šele ko sta bila na koncu hiš, ko se je začel že mestni drevored, in se je nebo spustilo na cesto, pravzaprav na peščeno pot, se je zasmejala brez primere odkritosrčno in razklenila prste v doslej stisnjeni pesti. Šla je po pesku, podrsavala tjavendan s čevlji in nazadnje je že začela otepavati s torbico. On se je odmaknil od nje le toliko, da je za to veselje dobila potreben prostor.

»Dolgočasen si. Nazaj pojdem.«

Tedaj je stopil pred njo:

»Pa pojdi! Ampak spremim te pa ne.«

»Naj bo,« se je smejala.

Stopicanje ob njem pa se ji je zdelo kar zabavno, in megla, ki je barvala voščene sence tišine, jo je spomnila, da je še noč, toda takšna noč, kot se še ni zgodila, noč brez jutra, pred katerim človek zagrne zavese, da ga ne bi videl, noč brez večera, ki ga je treba sicer preživeti, da bi do noči sploh prišlo, noč — —

»Ti, kako ti je ime?«

»Janez. A kaj ti če ime?«

Stisnila je ustnice, zato pa se mu je približala: hotela je začutiti njegovo stran, njegovo hojo, na koncu ga je prijela za roko.

Ta roka je imela pahuljičast žamet na dlaneh. Nemogoče, nemogoče: med sencami se je pač prebudila neka jasna megličasta oblika, ki je zrasla iz zemlje tako nenadoma, da je postala pošastna. Podobe so bile spet pred očmi. Hlad je zaškropil iz vseh teh podob, sredi glave je udarilo kladivo. Pil sem, je pomislil. In zdaj sem spet tu. Mogočna gmota mesa z zrahljanimi kostmi, je brnelo kladivo.

Kaj je bilo?

Pred vežnimi vrati jo je spomnil, naj ne štoklja, pri čemer je, naravno, sprožil kar burjo smeha in je kazal tako nesrečen obraz, da ga je hotela videti še bolj izbliza, pa je zato kar čutil, kako diha, in zaradi tega diha nekoliko pozabil, kako neprimeren je tak ponočni smeh pred hišnimi vrati in pod hišnim oknom, nato jo je potisnil skozi dvoje vrat in se vdal v usodo, ko je slišal, kako cokota nezaslišano nerodno po neznanem ji temnem hodniku, in, dasi je bil v to nerodnost že dokaj vdan, je vendar spet obupal, ko so začele škripati stopnice in ko je tenkoslušno dojel, da je speči sosed za sosednimi vrati nehal smrčati in da se je premaknil po škripajoči postelji ter zazehal, kar je bilo očitno znamenje, da se je prebudil. Od vseh teh silno neprijetnih in nepredvidenih nevšečnosti je Janez postal že toliko občutljiv, da je kar otrpnil, kot bi hotel s tem zamašiti ušesa vsemu svetu, ko je zavrtel stikalo, ki je počilo, da bi prižgal luč. Sredi osvetljene sobe je obstala

in je videl razločno, da je še vedno na tihem nasmejana — hvala bogu, vsaj na tihem!

»Zdaj sva doma,« je rekel in se sesedel na stol.

»Ti, — a meni pa ne ponudiš sedeža?«

»Seveda. Sedi.«

»In kam naj sedem?«

»Na posteljo vendar! Pri meni gosti sedijo na postelji.«

»Tepec. Poljubil me pa ne boš nič, kaj?«

Poljubil? Le kje sem že nekoč slišal, da je govorila kri? Ali v tihi odsotnosti na daljnem bregu, ko je vse tako neznansko odmaknjeno?

»Ti, kdo je tisti kip na pianinu?«

»Beethoven. Ludwig van —«

Kmalu je s sobnega okna izginilo nekaj teme, tako da se je pokazala svetlejša maroga na tistem mestu. Janez je vstal in ga odprl, ker je bilo zagatno. Spodaj iz trave je šumela zemlja in menda je bil čriček, ki je govoril skozi njena usta. Hotel je uloviti še katerega znanca iz noči, pa se mu ni posrečilo. Samo da bi ga dojel, samo da bi vedel, da je tu v bližini. Ni se mu posrečilo. Spet je zaprl okno in tisti šum zemlje se je preselil v sobo. Torej ni bila zemlja, vrag vedi. V temi je nekaj znanih obrisov jasno pričalo, da je tu, in to svojo prisotnost si je moral večkrat ponoviti. Bil je tu, kot se pravi, pa ni mogel najti prostora, ker ga je dražil roj mušic, ki so kot misli brnele okrog ušes. In ni jih mogel odgnati.

Nazadnje je legel na posteljo, na vrh odeje, kar tak, kakršen je bil, poleg dekleta, ki je bilo pod odejo.

Najprej je videl pod stropom obris svetilke, ta obris je visel v prostoru, ne da bi se premaknil, mrtev in brez pomena. Opustil je misel nanj, ker je zaslišal lastno sapo, ki se je vijugala po njem, in je dokončno spoznal, kakšno življenje imajo mrtve stvari. Potem je uporno vanj zazijala stena, ta je dobila široko lice in je pritiskala v sobo. Njeno gibanje je bilo uporno, čeprav se ni mogla premakniti nikamor zaradi oklepa, v katerem je bila porojena. Nazadnje je v dvomu še enkrat pomislil nase, dvignil roko in se ustavil na čelu. Bilo je mrzlo in se je rosilo. Torej je še tu, še vedno isti obris med obris, kot včeraj in kot davno prej.

Človek bi se otresel nekih stvari, če ne bi bil tako nekako kot zrak, ki gori na ognjišču. Tisto pusto ognjišče. Med rebri in lobanjami torej, kamor se utrinjajo zračne sence. Še lepše pa je to, da je dim črn in da ščemi v očeh! No, kakor tisti ton v visokem C-e, ki se razleze do najbolj drobne kosti, če ga zaigra breztelesna harfa. Pa napni struno in jo pritisni, pa boš videl, kakšen dim bo puhal iz nje. Ne, preveč sem grob, da bi mogel videti mesečino v očeh, in preveč čutim svoje lastne kosti, da bi mogel dojeti njihov pomen!

Ko se je obrnil proti steni, da bi se umaknil svetlobi z okna, je trčil ob odprte oči, ki so bile mirne in spokojne. Pod njimi je počivalo ob vzglavju rdečilo ustnic, še vedno tisto rdečilo.

»Že bediš?« je izdaval mukoma in pomislil, kako neumno vprašuje.

»Vstanem in ti prinesem zajtrk.«

Oči, ki so ga gledale, so potemnele.

»In kje je tvoj zajtrk?«

»Sem že. Kar spodaj, v kuhinji.«

Molče je popila kavo, pojedla kosček kruha in pri tem venomer gledala skozi okno.

Hotel je drugače, a se je zaštoral:

»Je še zgodaj, se nič ne mudi.«

Temen smehljaj okrog ustnih kotov.

»Vendar bom šla.«

In je šla.

»Te spremim seveda. Do mesta, če hočeš.«

»Tega nisem navajena.«

Spotoma je pa spet molčala in on ni vedel drugega povedati:

»Ampak bom lahko še prišel po tebe?«

Ni rekla niti da niti ne.

»Seveda. Ampak sedaj te bom prijel za roko.«

Prijel jo je za roko.

»Zakaj si sinoči šla z mano?«

Prasnila je v smeh, toda takoj za tem ga je pogledala s senčnimi obrvmi, resno in spokojno.

»Nocoj sem ti rekla tepec. Oprosti.«

»Saj tudi sem, kaj bi tisto!«

»Ne. Nisi.«

»Veš, jaz sem bil nekoč zaljubljen — —«

Spet je šla v smeh.

»Kljub temu nisi tepec.«

Pri železniškem prelazu se je ustavila.

»Nikar ne hodi dalje z mano.«

»Ampak, kar tako se vendar ne moreva posloviti!«

»Kakor hočeš — —«

Potem ga je sama poljubila na usta, na čelo, na obe oči.

In je odšla.

Odšla je čez železniški prelaz, po ulici naravnost, zašla med prve ljudi, njen korak je bil počasen, glavo je imela sklonjeno nekoliko predse. Bližina ljudi ji je morda ustvarila določeno predstavo, kajti takrat se je obrnila in ko ga je videla, kako stoji še vedno pred železniškimi tiri, kako gleda s spuščeno rokama, nepočesan, je dvignila obe roki in mu dolgo mahala. Dolgo mu je mahala in še dvakrat se je obrnila za tem, čez nekaj korakov pa mu je spet mahala, ker je še vedno stal enako kot poprej. Potem se je potopila med človeške sence in izginila.

Janez se je vrnil.

Ko pa je zvečer slonel na vzglavju, kjer se je še poznala nežna marogica rdečila, mu je oko zadelo ob pisani predmet na tleh. Pobral ga je in razgrnil. Barva zemljevida je bila na dveh krajih že umazana in nagubana,

kot če se na papirju posuši mokra kaplja. Počez in podolž je bilo nekaj brazd zvezdaste oblike. Študent Janez je držal bankovec, neki tisočak, gledal vanj in se spomnil, da je v svoji štorasti nerodnosti pozabil vprašati, kje jo lahko poišče in kdaj. Tistikrat je s čela na bankovec kanila potna sraga. Skrčil je pest v svoji nemoči, v pesti je ostal tisočak, zlomljen v drobno kepo papirja, zadaj za oknom se je dvignil netopir (kdo ve, če je bil res netopir): deček, ki ga je lovil, ga ni več dosegel.

»Ampak, kako naj ji vrnem denar,« ni si mogel priznati, kaj pravzaprav hoče in kaj se je pravzaprav zgodilo z njim.

V nosnicah je zadišal pelin iz daljnega domačega vrta.

»Dragi moj mladenič, zelo preprosto: tri stvari bo treba premisliti in sprejeti tako, kot sprejememo svojo lastno voljo, za katero smo se odločili; prvo je sapa, drugo je sapa in tretje je spet sapa. Sapa ima svoj prostor, ki ga ji ni treba odrekati. Večina ljudi sapa samo napol stisne, seveda zato zgnete in zmaliči, da potem piščali kar piskajo od palca do ust. Sapi je treba dati prostor prav do zadnjega nohta. Potem šele sapa pride do krvi, brez katere nobena piščal ne poje. Kri se pač razliva po vsem telesu kakor zrak po vsem svetu in ima zato nekaj več vrednosti kakor kost in lobanja. To je vse, kar moremo doseči.«

»Mojster, ali bom kdaj —?«

Mojster ni dal govoriti:

»Ali bi ti sicer govoril? Jaz vedno pravim: učenec mora prekositi svojega učitelja!«

To je bil konec ure.

Študent Janez je stiskal pod pazduho težo svojega roga, ko ga je sprejela cesta. Sapa se je mešala z njegovo krvjo in med kostanji je plahutal veter brez telesnih obrisov. Moral je sesti na klop. Moral je ugotoviti, kje je.

Ali bom vendarle, mojster —

To je bilo vprašanje, na katero ni dobil odgovora. Vmes med vprašanjem in odgovorom je bodla tako temna plast, kot je tista noč, ki loči današnji dan od jutrišnjega. Vmes je bila pač prihodnost. Prihodnost je že jutri, lahko je tudi pojutrišnjem, lahko je čez leto dni, ali pa čez gmoto časa, šele čez gmoto časa, v kateri se izgubi življenje kakor kaplja v morju.

Na hude stvari mislim, mojster —

Mojster je bil skrit za svojimi sivimi lasmi, ki so ga oddaljevale od prihodnosti. In dobro je tako, je vsaj lahko imel pred seboj svojo sedanost in tiste nepregledne vrste povezanih metuljev, ki ubogljivo sledijo peresu, ko iz podzemlja plahuta zvok, da bi ga roka okovala v dogovorjeni znak.

Mojster, ali je to pesem —?

Pesem. Dokler je v krvi, ker poje, ker se giblje, ker je neulovljiva, ker ima korenine še v zemlji, ker ima listje še v vetru, ki nima rok. Kaj si naredil, mojster, z njo, ko si jo ujel v past teh metuljev, ali si ji naredil isto, kot če zapreš leva v kletko in misliš, da je to še vedno lev?

Tam gori med kostanjem, kjer je beseda sedanost frfotala v obliki vetra, je spoznal neobritega človeka.

»Ti si?«

Človek mu je ponudil roko.

»Odloži vendar svojo škatlo, saj jo boš zmečkal pod pazduho.«

»Res,« se je nasmehnil študent Janez.

»Gospodinja je povedala, da te ni bilo doma ves dan in vso noč in da ne ve, kje si. Zajtrk te je čakal do večera.«

»Ah, da. Popil bi ga vendar.«

»Sem ga. Točno ob petih popoldan.«

»Ves dan in vso noč? —«

»Ali si krokal?«

»Ne, ne. Ne.«

Bilo je vendar neverjetno, da so se mu nabrale potne kaplje na čelu in je začutil, kako ga peče koža kljub temu hladnemu večeru. Janez se je nagnil naprej, segel v žep po robec ter se obrisal z dvema trdimi potezama. Čelo se je oddahnilo.

»Glej, glej: kaj pa tole?«

Sosed je kazal k nogam.

»Ah, da. Na to sem pozabil.«

»Tisočak!«

»Verjetno sem ga z robcem —«

»Tiček nazarenski! Pa praviš, da ni denarja!«

Bankovec je bil zguban v desetero gub, stisnjen v košček papirja, in če ne bi oko ravno pomislilo na denar, ga ne bi prepoznalo... Ležal je pod kostanjem kot poloveneli list, ki je še ohranil pisano barvo.

»Če si lačen, ga vzemi.«

Ponovno je moral seči po robec, ki je bil še ves vlažen od prejšnjega obrisa, ker je čelo spet zagorelo in je nanj sedlo stotero ščemečih komarjev.

Sosed je vzel, navsezadnje —, pa se je čudil, a ni vprašal, niti pošaliti se mu ni dalo, čeprav je imel že nekaj podobnega na jeziku, saj menda ni tako neverjetno, prestana in nekje prekrokana noč, pa še ves dan obupen maček, ki je očitno neusmiljeno ležal na besedah tega nerodnega muzikanta, je pač že uspelo nekje na nekak način, ženske imajo predirne oči, fant je izboren igralec, neskončno čustven, kar je sicer bolj farsa kot kaka vrednost, a vendar v določenih trenutkih edina vrednost, ki kaj pomeni —

Pesek je bil prazen. Saj drugače vendar ni mogoče, se je smejal. A le v sebi, ker ta smeh ni mogel prek grla navzven. Pa je tudi brez pomena, uganjati norosti zvečer, te večerne norosti, ta pogled na pesek, ki ga je teptalo že toliko ljudi. Mogoče, če bo ohranil samo sedanjost, če ne bi imel enega očesa v preteklosti in drugega v prihodnosti. Da, in kam bi potem postavil svojo sedanjost? Na ta pesek? Ves svet bi se smejal. Odličen klovn bi bil, res, če ne bi bil to, kar sem — pravzaprav, kar sem, in v tem, kar sem, je vendarle nekaj za klovna, ki ga gledajo ljudje, morda zato, da bi iz njega naredili klovna, ljudje pač ljubijo klovne, ali zaradi svoje lastne prispodobe, ali zato, ker so navajeni ropati — in glej, spet tudi ta beseda, prav prirojena za — —

Neskončno zbegane misli.

»Si ponorel?« se je ustrašil sosed.

»Ponorel!«

Tako sta prišla nekam v predmestje, precej daleč v predmestje, kjer je stanoval njegov sosed s klopi, medicinec Miran. Prišla sta do temne ceste, že v kmečko naselje, ki je dišalo po senu in hlevih, prišla sta do nekega temnega plotu, ki je bil razmajan, in je proti cesti štrlelo nekaj suhih vej, ob katere se je Janez spotaknil. Veje so bile gole, v temi so gledale kot okostnjak z neke davne slike, ko je jetnik iztegnil roko proti vrču vode in tako iztegnjen izdihnil. Z zadnjo krčevito voljo, ki se je razbila. Spotaknil se je in se pri tem za trenutek naslonil ob vejo, ki je zahreščala, kot bi bila trhla.

»Posekana hruška je: za drva,« je pripomnil Miran.

»Prosi. Še vedno prosi.«

Brez zveze.

Gospodinja pa je tedaj vneto pripravljala večerjo in se izvedeno sukala okrog svojega pribora, ki ji je bil vsak trenutek v roki in spet na mizi. Oster premer od nog do glave, zlasti po neznanem spremljevalcu. Ni manjkalo dosti, pa bi se ustrašila črne škatlje, ki je nerodno visela pod njegovo pazduho. Gospod Miran sam ni vedel, kako naj jo ogovori, bil ji je nekaj malega pač dolžan, kar seveda v očeh gospodarne žene ni bilo nekaj malega, kot je ob določenih razpravah dokazovala, kajti moka je tako, mast je tako, kruh gre tako, fižol se dviga, zelje tako tako, skratka, gospod Miran, no, gospod doktor pač, se je zavedel položaja šele v trenutku, ko je stopil pred gospodinjo.

Toda, to še ni prehudo.

»Glejte, sem pozabil: moj prijatelj.«

»Kar naj bo na večerji.«

»Gospoda profesorja še ni?«

»Še ne.«

Gospod profesor pa je nazadnje tudi prišel in sicer tak, kakršen je bil vedno (se pravi, da je imel na glavi klobuk, v rokah palico, temen telovnik z neko verižico, izlizane pete in toliko izglajene hlače, da so se zadaj dobesedno svetile. Na hlačnicah, bi rekel, franže. Taki so profesorji že od njega dni sèm, ker imajo vedno in povsod enak družbeni položaj, kot se pravi.)

»Moje ime je Jernej Podkoritnik. Čast mi je.«

Gospodinja se je obračala po kuhinji.

Na Miranu je izbil smehljaj dvaindvajsetih let.

»Odkar ima motorno kolo, ga ni več doma.«

Janez je opazil na tem smehljaju trato z rdečim makom, ki ga poljublja ena sama kaplja rose, na trati, na neki meji, tik ob senci gmajne, ki diši po borovini.

Rdeči mak z edino kapljo rose, na meji ob senci borovega gozdiča, se je zamajal, ker ga je mlado dekle prišlo nad korenino in dvignilo proti mlademu človeku, ki je stal ob motociklu na cesti.

»Utrujeni ste, gospod Janez?« je vpraševala gospodinja.

»Edo ut vivo, et non vivo ut edo!«

To je napovedal na vratih gospod profesor Jernej Podkoritnik, kajti na mizi se je že kadila večerja.

»To je moje stališče in moje pojasnilo, da sem spet tu.«

Profesor je imel besedo:

»Vas bo gotovo zanimalo, mladi mož, ki vas prvič vidim, zakaj se stari profesor v zasluženem pokoju, profesor Jernej Podkoritnik, humanist, potika tako po svetu, v starih hlačah in v predpotopnem telovniku. Zakaj se ni bolj prijetno udomil, kot na priliko naš spoštovani sosed, ki je seveda mlajšega rodu, gospod Hudnik, naš sosed torej, udomil, nabavil posteljnino in omare, naročil zakonsko spalnico in rodil dve hčeri za veselje na stara leta in za brlizganje okrog hiše in po vrtovih. Vas bo to gotovo zanimalo.«

»Nič ne vem o tem,« je dahnil Janez.

»Torej poslušajte, mladi mož: petkrat sem se odločil, da se udomim, in petkrat sem se odločil, da tega ne storim. Nič več, nič manj. Naša spoštovana gospodinja to že sicer ve, pa naj ji ne bo dolgčas zastran tega. Imam namreč navado, da se vsakemu novemu človeku predstavim najprej s to podrobnostjo.«

Vseh pet življenjskih odločitev je opisal z jedrnatimi stavčnimi sozvočji, peta odločitev je dobila to obliko — in je bila zadnja te vrste nasploh — pred leti pač, ko je neka šivilja, ki se je zanimala za zlikanega človeka, in je ta človek tudi vrgel oko nanjo, na njunem zadnjem sprehodu, v neki krčmi pod lipo Pri slepem konjičku, želela zvedeti, kaj je ta človek po poklicu, se pravi, kakšen družbeni položaj ima in koliko mu ta družbeni položaj prinaša mesečnih dohodkov. Da, in še to je hotela vedeti, kakšna je tista gospodinja, da ga tako lika, se pravi, če je stara ali mlada. Tistikrat je bil tudi zadnjič Pri slepem konjičku in je takoj menjal gospodinjo, sprejel ponudbo s pogojem, da se za njegove hlače ne bo menila manj kot za lanski sneg. Šivilja je potem dobila trgovskega potnika za otroške igrače.

»In zdaj sem tu, kakor je prav,« je rekel.

»In svoji gospodnji plačujem, kot zasluži,« je dodal.

»In moja spoštovana gospodinja spoštuje pogodbo hvalevredno, dasi ima pri tem svoje mnenje.«

»Gospod Hudnik pa, odkar je udomljen, naredi vsak mesec svoj dan, ker je tiste vrste človek, ki ve, kaj hoče in kakšne prednosti ima široka cesta.«

»Jernej Podkoritnik pa ima svoj dan celo življenje.«

»Tole vračam, gospod profesor,« se je Miran lajšal.

Tisočak.

Profesor je premeril vse njegove barve in vse njegove mere.

»Tudi tega je že zgurala človeška roka.«

Gospodinja iz vsega njenega predpasnika:

»Kaj takega še nisem slišala svoj živi dan!«

»Le pogledjte,« je kazal profesor.

»Jaz ga gotovo nisem. Komaj sem ga dobil in ga dajem naprej,« se je Miran odmikal.

»Tega nisem rekel. Človeška roka ima dosti več gospodarjev.«

Na mizi je ležal tisočak. Čez barvo zemljevida z zelenimi ravnicami in živahnimi griči je rezalo morda nekaj desetih nagubanih, ostrih raz, ki so se stekale v neko točko ob središču kot žarkovje na nalomljenem steklu. Telo se mu je nabralo v potuhnjene poteze, neki rob je bil zavit ter je profesor Jernej Podkoritnik slutil za umestno, da je pogledal, če ta rob še sploh obstoji. Bil je kos papirja med štirimi telesi in osmimi človeškimi rokami.

»Tudi tega je zgurala človeška roka.«

»Kaj bi: v trgovini ne gledajo na to,« je menila gospodinja.

Profesor:

»Dovolj je pogledati v trgovino, da bi ugotovil, kdo si in kaj.«

In še:

»Življenje je trgovina. Veleblagovnica.«

Bilo je tako, kot pred nekim časom: dim je ovijal mehkužne tipalke okrog stebrov, steklenice so bljuvale konjak, ženske so se igrale v ustih z nekimi belimi zobmi, noge so se skrivale za tenkimi nogavicami. Tisoč prstov je bilo v zraku, ki so segali za belim mesom nizdol po telesu in po dimu: povsem tako, torej kot pred nekim časom.

»Moje izkušnje govorijo, da imajo veleblagovnice svoje blagajne z velikim žrelom. Vse življenje padamo v to žrelo in vse življenje mislimo, da smo še vedno isti z istimi rokami, ki nam jih je zapustila mati v plenicah. Farsa! Veste, kaj je to farsa? Če vzamete kamen med zobe in se zarežite lačnemu, ki požira slino.«

Tisočak. V zvezde nalomljen. Tih.

»Človeška roka ga je torej zgurala. Kaj pravite, mladi mož, kje se je že vse potepal? Brez dvoma, ta potepuh, ki je prišel samo zato na svet, da bi dal opravljanje človeškemu prstom in da bi zaposlil nekoliko človeške možgane, se je moral potepati, in to med človeškimi prsti, ker sicer ne bi imel toliko marog na sebi!«

In spet:

»Samo človeški prsti lahko dajo tak pečat.«

In še vedno:

»Človeški prst je izrastek človeških možganov.«

»Ali ste utrujeni, gospod Janez?« je gledala gospodinja.

»Sem, gospa. Nekoliko.«

A Miran:

»Nič ne dé. Se včasih zgodi.«

Trata ob zeleni borovini se je spet kosala z nekim jutrom, ker je imela vse nabito ros med pisanimi lasmi, jutro pa je bilo žejno. Mokri prsti so gazili po travi, na kolenu je obvisela kapljica, ki je imela mavrico v očeh.

Miran, odlično voziš! —

Se ti zdi?

Miran, rada te imam! —

»Mladi mož, zapomnite si, da bi tudi ta pritepenec in potepuh lahko drugače shajal med ljudmi, če ljudje ne bi imeli možganov in prstov. Vsaj ena stran obeh taborov naj bi bila dobronamerna. Tako pa sta se srečala na isti bojni črti dva tabora — veste, med drugimi človeškimi zadevami sem imel čast preizkusiti tudi vojaški stan — dva tabora, oba z enakimi lastnostmi, se pravi, z enakimi prsti in možgani. In glejte, spopad je bil neizogiben. Le pogledajte mu v obraz, boste takoj videli, kako je prestal svoj ognjeni krst!«

In nato:

»Denar je vlačuga. V vsake prste gre.«

In še:

»Lahko bi izmislili kaj bolj prikupnega ti človeški možgani!«

Sivi maček je medtem nehal presti pod štedilnikom, ker je imel pred seboj svojo skledo, ki je dišala po slastni večerji in ni mu prihajalo dosti več na misel, kako je polje široko in koliko je možnosti na njem, ko so usta lačna, in psiček je nehal otresati z verigo, pa prav tako ni mislil več na to, če bo prišel sosed z dolgimi prsti, da bi segel za srajcami profesorja Jerneja Podkoritnika in doktorja Mirana, ki so visele med dvema hruškama na napeti vrvi: pred njim je bila tudi že skleda.

»Moram jih nakrmiti. Lakota gradove podira.«

»Še vedno ste blede?«

»Da niste bolni?« je nato zaskrbela.

»Ne. Nisem, gospa,« je dahnil študent Janez.

Motorno kolo.

Miran.

Miran, pojdiva. —

Pojdiva, Jasna.

Ali pa še ostaniva, Miran. —

Ostaniva, Jasna.

Ne, Miran, pojdiva. —

Zares, pojdiva.

In sta šla.

»Namesto, da bi osrečeval človeka, je prišel med njegove prste, da bi naredil iz njih tatu. Po svoji lastni podobi je ozrcalil človekove možgane in tako postal gospodar. Suženj se je dvignil do gospodarja. Sam vlačuga je naredil vlačugo na cesti, v gostilni in v salonu. Meni, ki imam edini dve srajci, je izmaknil eno, ker je oplazil s svojim telesom človekov prst. Za ogradami je pomežiknil, pa so se zbrali postopači in lenuhi, ki imajo eno roko v žepu, drugo pa v sosedovi miznici. Kot se je sam prodal, tako je naučil človekove možgane, da prodajajo, prodajajo in kupujejo, kupujejo od konjaka v gostilni do belega mesa pod srajco.«

In v nadaljevanju:

»Človek je poosebljen denar.«

In za sklep:

»Denar je poosebil človeka.«

Tisočak je ležal na mizi, ki jo je gospodinja obrisala, in je gledal pod strop s svojimi dvajsetimi brazdami. Brazde so se stekale v točko nekje na sredi njegovih reber, kot bi polomljena zvezda zijala z umazanega neba. Gledal je pod strop na neko muho, v tisto temno piko, ki ima svoj življenjski prostor, pozabljen od ljudi, dokler ne bi gospodinja opazila, kako ta življenjski prostor sega v neki drugi življenjski prostor, do katerega ima tudi ona svojo pravico. Bil je razvit in je ležal kot pretepeni kup mesa na javnem mestu soseski za opozorilo.

»Dali so mu pisani videz, oblekli so ga v zemljevidne barve, v hribe in doline. Mladi mož, zapomnite in zapišite si, s tem je bilo narejeno večje dejanje od faraonovih piramid: odtrgal je človeka od človeka in posul je zemljo z grobovi. Kakšna kuga, kakšna lakota, kakšna vojska! Denar je močnejši. Bi radi spet enkrat v tesnobi dneva slišali Deveto simfonijo? Nemogoče: ali z njim ali nič. Če niste njegov prijatelj, izkopljite jamo in si odsekajte glavo!«

Cesta je bila gladka, na tisoče senc se je igralo, ko je drvel avtomobil, pesek je šumel pod nogami in noč se je motala med drevesi. Težka glava je imela železen obroč okrog čela, sicer bi se razletela v prah in pepel.

»In nazadnje se je zgodila spet nekakšna farsa kot tistemu oslu, ki je nosil vse življenje gospodarja čez kras: osel si je zlomil nogo, gospodar pa ga je z betom po glavi. A kljub temu je moral gospodar peš. Le pogledjte ga, kako se je potuhnil v svoje gube! Dali so mu z betom po glavi, in še ko bo gorel na grmadi ali gnil na gnojišču, bo potuhnen mežikal z enim očesom, še iz dima in smradu bo mežikal na gospodarjeve prste, ker ti bodo takoj segli za njegovim bratom iz istega kraljestva in ga zamenjali.«

In nato:

»Spravim ga, ker imam z njim neporavnane račune.«

In še:

»Ker ga je zgurala človeška roka.«

Profesor je preganil bankovec, ki se je vdal brez upora, bil je že voljan kot mah, rebra so se mu vdala brez šuma, preganil je torej bankovec in ga potisnil med dva usnjena lista stare, zamaščene denarnice.

Gospodinja:

»Prav gotovo ste bolni, gospod Janez?«

»Da, gospa: bolan sem.«

(Nadaljevanje in konec prihodnjič)

Albin
Šivic

Tisočak

(nadaljevanje in konec)

Na neki železniški tračnici so pritiskali oguljeni čevlji ob tla, kot bi jih prikovala teža nebesnega oboka, in mrzel veter je kapljal s čela v umazani pesek. Tam je bil tudi trg, ki je požiral ljudi, in samo ena glava, ena roka samo z enim robcem je hotela izplavati do zraka, dokler je še videla breg. Potem pa je bila megla in ljudje so izginili v nič.

Na cestni kanal je padala težka gnojnica.

Nekje v času pa se je zgodilo, da so težka kolesa zadrdrala po tirnicah, ki so s svojo železno dušo začele odmevati med grmovjem, in njihov jednolični trepet se je razlezel po zeleni okolišni travi. Vagon je nihal, čedalje bolj se je zibal v običajnem ritmu, ljudje so v njem plapolali in se stiskali, bili so namreč nabiti v tem ozkem prostoru, pa so dihali enakomerno drug v drugega, kakor je pač kdo stal nasproti svojemu sosеду: sapa je padala na lase, na zatilje, v hrbet ali v nos. In nihče se ni prepiral. Onstran oken in nad travami je bil sončen dan.

Profesor Jernej Podkoritnik (spet Jernej Podkoritnik!) je bil eden od stoterih, ki so dihali drug v drugega, in je požiral sapo ozkega prostora.

Še otroci danes ne jočejo, je ugotavljal.

In niso ne lačni ne žejni, kot je sicer navada.

»Tombola je pa mo-o-ja!«

Te besede je rekel neki glas za njegovim zatiljem, da ga je spekla tista vroča sapa, ki mu je prinesla besede na uho.

Ljudje so obračali glave.

Mož pa je nevernikom dokazoval:

»Petdeset jih imam v žepu, ena med njimi je prava!«

Tombola. Tom-bo-la...

Profesor Jernej Podkoritnik je žvečil to nerodno besedo iz enega kota ust v drugega, da bi razumel. Ta pomen mu je bil nejasen, čeprav je še danes zjutraj, ko se je odločil na pot, čisto natančno vedel, kam gre in zakaj

gre. Žvečil je torej besedo in je pri tem videl v neki oddaljenosti svojega deda, ki je prav tako žvečil tobak, vmes seveda neskončno pljuval in beseda mu je ostala v ustih tako nekako, kot če bi imel med zobmi suho leskovo trsko: brez okusa, brez pomena. Pomen je tičal v nekem temnem kotu možganov.

Pluk, — je njegov ded ponavljal venomer.

»Packa!« je tedaj nenadoma zardela njegova sopotnica, ob katero se je moral tiščati, ker je vagon nihal enkrat sem, drugič tja.

Profesor Jernej Podkoritnik se je zavedel njene besede in njenega zardelega obraza šele takrat, ko se je ostala soseščina zakrohotala.

Zato je vljudno šel po robec v žep.

»Oprostite, najlepše vas prosim,« se je tudi z besedo hotel opravičiti. Ženska:

»Fej, robec pa tak, kot bi ga iz gnojnice potegnili!« je usekala brez milosti.

Nekaj se jih je še smejalo, nekdo je pičil:

»Pusti ga, starino, saj je tudi sam že ves plesniv!«

»Tombola je pa mo-o-ja!« je ponavljal tisti kot prej.

Tako se je začela njegova današnja pot.

In njegov današnji dan.

Postaja, do katere so medtem pridrdrale tračnice in seveda takoj nato utihnile v dimu lokomotive, je bila polna ljudi. Iz vagonov so se vsule nepregledne množice. Voda ga je nesla sama po sebi. Ker ni vedel, kako mu je treba plavati, se je zgodilo, da je storil prav. Poln sape in dima in neprebavljenih besed se je vrtinčil v tem nezajezljivem tolmunu, nato se je dokopal do neke železne ograje, se je krčevito oprijel in uporabil vso silo svojih let, da ga ni vrtinec vrgel nazaj v veletok. Bil je na obali. Na robu obale.

Jernej, doma bi bil ostal! je sopol.

»Doma bi ostal za pečjo,« mu je vrgel v obraz kuštravec, ki se ta trenutek ni mogel preriniti mimo njega. »Bi tudi ti rad tombolo?!«

»Tombola je pa mo-o-ja!«

Mož, ki je govoril namesto profesorja Jerneja Podkoritnika, je z vročo sapo ponovno zapekel v tilnik. Prav tako kot v železniškem vagonu.

Kuštravec se mu je režal pod nos.

Mož kuštravcu:

»Petdeset jih imam v žepu, ena med njimi je prava!«

Mogočen si, semenj, mogočnejši od faraonovih piramid! se je oddahnil.

Tako je torej profesor Jernej Podkoritnik zadel ob klobase, ki so imele tisoč prstov iztegnjenih po množici. Tičale so na polici neke natakariče (spet natakariče!), ta je imela črno haljo z belim ovratnikom, na prstu se ji je svetil zlat prstan, in ko je vstopil Jernej do njene točilnice, se je ravno smejala skozi zlate zobe, ker jo je neki navdušenec trepljal po rami, in če se stari profesor le ni zmotil zaradi naglice, menda tudi naskrivoma uščipnil nekje med pasom in kolenom.

»Dober dan,« je mislil profesor z dvignjenim klobukom.

»Prste k sebi,« se je smejala natakariča.

»Kaj boš pa ti zadel, stari?« je dihal vanj neki tobak.

»Kozarec vina,« je prosil profesor.

Strašno ubog, strašno neboljen.

»Pusti, kaj marnjaš, stari! Še svojih deset ti dam, da jih boš imel šestdeset. Take tombole ne dobiš kot jaz,« je vrgel navdušenec ob natakariči klobuk pod strop in že tudi uščipnil podbradek nad oblim vratom.

»Kozarec vina, prosim,« je ponavljal profesor.

»Tombola je pa mo-o-ja!«

Nekdo se je prerinil do trmastega moža iz nekega nevidnega ozadja, ker ga je obliil srh po vsej koži, ko se je najbrž spomnil, da bo tudi tega dneva nekoč konec in tako konec pričakovanja.

»Kako pa veš, da je tombola tvoja?!«

»Petdeset jih imam v žepu, ena med njimi je prava!«

Tisti, ki so poslušali, so se zakrohotali:

»Že navsezgodaj sta pijana!«

Profesor Jernej Podkoritnik se je potem prerinil po cesti do nekega mostu, pod katerim je skakljala reka čez ostro kamenje in čez beli prod. Ne bom si zmočil nog, ker imam most pod sabo; in tudi reka se ne bo umazala od mojih nog! je govoril ljudem, ki so družno z njim tlačili most, in se je ustavil, da bi pogledal, če tisti val tam spodaj res vedno enako skoči čez kamen pod njim.

Ne skače enako, preskoči pa zmerom!

»Ne zijaj, stari! Ne brcaj po petah!«

Ni slišal, ker je v tem pogledal ribo, kako se je obrnila v vodi z glavo proti toku in obstala na mestu.

Če hočeš ostati na mestu, imej glavo proti vetru, riba! je rekel.

Za njim je tedaj zajokal otrok: stisnila ga je gneča. Neka žena je odzadaj brcnila profesorja in s pestjo porinila v njegova rebra. Krik se je razlezel nad glavami. Krik se je slišal daleč.

»Otroka so mi pomendrali!!«

To je prvi otrok, ki je danes zajokal.

In prva ženska, ki je danes zakričala, je dodal.

Glave nad mostom so bruhale in sople:

»Trapa, otroka vlačí v to gnečo!«

»Ali naj ga vržem čez most?!«

Profesor Jernej Podkoritnik je pogladil otroka po glavi. Otrok je takoj nehal jokati.

»Kam pa ti, fantek, v tej gneči?«

»Po tombolo glem!« se mu je postavil pred oči, z glavo poševno navzgor.

»Tombola je pa mo-o-ja!«

Profesor Jernej Podkoritnik, ki je imel svoja načela in je vsako stvar vrednotil, preden ji je dal mesto na svetu, je pustil otroka na miru in se obrnil: v tilnik ga je zapeklo, kot bi vanj pihnila ognjena žrela deveterih zmajev. Zavpil je na ves glas:

»Kdaj mi boš dal mir s to svojo tombolo?! Ali sem tvoj pes?!«

Grozeče je mahal s suho pestjo.

Mož pa je profesorju oporekal:

»Petdeset jih imam v žepu. Ena med njimi je prava.«

Otrok za profesorjevim hrbtom:

»A lees, mama?«

In mati:

»Če ne boš tiho, te vržem čez most!«

Toda mostu že ni bilo več.

Na vrhu klanca so se začele tlakovane ulice. Povsod ljudje, moški, ženske, otroci, povsod različni obrazi, različne obleke, stari in mladi, praznje oblečeni, pa tudi kar v navadnih oblekah. Profesor Jernej Podkoritnik je zaplaval spet ročno med telesi in se prepustil toku voda, ki so silile nekam naprej. Tam je bila namreč tribuna, tam se je nekaj govorilo na ves glas, tam je igrala godba. Pod profesorjevimi capljajočimi nogami je zastokal jerbas. Bil je še deloma poln, kos kruha se je zasvetil v njem in slatina domačega izdelka.

»Jerbas imam pod nogami, ljudje,« je obupano prosil.

»Brcni ga stran,« mu je svetoval sosed.

Drugi se je režal do korena zob:

»Klobaso pa le vzemi, stari! Štarije bodo polne kot še nikoli.«

Od spredaj pa ženska:

»Jerbas! Moj jerbas so mi ukradli!«

»Tu ga imaš, ženska, pod mojimi nogami je.«

»Mojbog, ali ti? Na smrt ne misli, starina, pa jerbase mendra! Andrej, slišiš? Jerbas so mi pomendrali!«

Toda profesorja je tok nesel naprej, ni vsega slišal.

Nekoliko bolj svobodno je zasopel, ko je prispel na trg. Tam so se ljudje razlezli okrog stojnic in za trenutek pozabili, zakaj so prišli. Tako se je drenj prenesel s središča trga na rob okrog lectov, klobas in pijače. Sonce je peklo. Godba je igrala.

Sčasoma je bilo čedalje več oči obrnjenih proti tribuni. Med njo in med ljudsko gnečo je bil nedotakljiv prostor. Ta prostor so stražili miličniki. Imeli so dosti dela, ker je marsikdo želel, da bi bil čim bliže usodnemu prostoru, pa je bilo treba seveda pojasnjevati in ukazovati, kje je prostor za pričakanje. Sčasoma so se tudi stojnice umirile, ljudje so preplavili ves trg, prsi so se začele tiščati hrbtov.

»Kam rineš, mrha! Ali ne vidiš, da smo tu mi?« je zašumelo okrog prerivajočega se moža.

»Moram biti blizu tribune!« je dokazoval človek.

»Imam tombolo.«

In človeške glave:

»Kaj pa moja tombola?«

»In moja?!«

»In moja?!?«

Lasje so mu plavali v vodi.

»Tombola je pa mo-o-ja!«

Profesor Jernej Podkoritnik je stiskal pesti in samo čakal, čakal in čakal, da bi ga po glavi, da bi ga naravnost po glavi —

Toda z desnico je že držal iverek starega svinčnika. Tisti košček papirja, na kateri je črnilo natisnilo magične številke v nekem nepojasnjem neredu, je bil položen na levo dlan, neki človek na tribuni je oznanjal na vse vetrove, neka deklica ob žaklju je iztegovala ročice in delila številke, desnica z iverkom starega svinčnika je zapisovala in sem pa tja naredila kakšen krogec.

»Nimam. Nobene še nimam.«

»Jaz imam tri.«

»Kako pa je tebi?«

»Še niso prave padle.«

Oni na tribuni je oznanil na vse vetrove:

»Sedeminsedemdeset!«

Sedeminsedemdeset.

S čela je lila voda.

Profesor Jernej je iskal na papirju, če bi našel. Že je videl, da je na desnem zgornjem oglu, že je zapičil konico v papir. Pa ni naredil kroga. Ni se mogel odločiti, da bi naredil ta krog, ker ni bil več prepričan, da je slišal prav, zato je raje počakal in pogledal v soseda, ki si je brisal čelo, nos in vrat.

»Ali nimate?«

»Nimam,« je odgovoril profesor.

»Je. Pri meni pa je.«

»Nikar. Nikar! To je znamenje.«

Na tribuni še vedno dekličina usoda.

»Dragi igralci, pripravite se, tombola je blizu! Še nekaj izvlečkov z ročicami te mlade deklice, ki jo je doletela čast, da deli z vso svojo nedolžnostjo usodne številke, in neka srečka bo polna. Ta srečka je med vami. Opozarjam cenjene igralce, naj pazijo na svoje srečke! Nekateri, ki jih imajo po trideset ali petdeset, se že pritožujejo, da so posamezne izgubili, morda pa je prav med njimi tista, ki je prava!«

In še:

»Cenjeni igralci, pazite na denarnice! Žeparji so med vami!«

Ni se premaknil s svojega mesta. Niti takrat se ni premaknil, ko je tisti na tribuni zaploskal, niti se ni premaknil, ko je na tribuno skočil človek z zelenim klobukom in na ves glas kričal, da so ga slišali vsi vetrovi:

»Tombola! Tombola!«

Profesor je stisnil levo pest, preganil napol popisani listek, ne meneč se za usodno zmagooslavje, in se odločil:

»Spravim ga, za spomin. Ker imam z njim neporavnane račune.«

In še:

»Ker ga je zgurala človeška roka.«

Ko pa je šel po denarnico, da bi vanjo spravil svoj listek, je ni več našel. Pretipal je vse žepe, nazadnje se je spomnil:

Okradli so me! Denarnico so mi ukradli!

Potem je zakričal na vse strani:

Okradli so me! Denarnico so mi ukradli!

Kričal je na vse strani kakor obseden in tudi tja, odkoder ga je pekla v tilnik neka vroča sapa, močnejša od deveterih zmajevih žrel.

Tisti z vročo sapo pa ni hotel nehati. Ni in ni hotel nehati. S treh oken je odmevalo, ko je vlekel zariplo, vdano in tako do kosti predirno, da so bile srage na čelu mrzle kakor ledenik:

Še n'kol' se nismo tolk' smejal',

k' je bajta pogoreva . . .

Profesorja Jerneja Podkoritnika so pripeljali vročičnega domov.

Študent Janez se je proti jutru stresel. Bila je mrzlica, ki se je ni mogel prav zavedeti. Ko je pogledal okrog sebe, je spoznal, da je v svoji sobi. Iz nekake teže je zažuborelo nekaj olajšave, ko si je zašepetal, da vse to ni res, da tega ni hotel, da ni hotel maličiti resnice. Naravnost vanj je zrl Beethoven s kamnitimi očmi.

— Ali boste šilce konjaka, gospod Beltram? — se je ozirala nanj Breda, ki je imela vsak trenutek hkrati oči na njem in na svojih stvareh in pa, seveda, tudi na gostih, ki so že sedeli okrog majhne, ljubke mizice. Gospod Hudnik, njegov kolega iz orkestra, mojster svojega basa, je prav z dobrodušnim apetitom pospravljal zelo obilni narezek in je bil najbolj prijeten človek nasploh. Mojster Hudnik se je očitno zelo zabaval. Nič ni bil hud, oh, nič ni bil hud na svoje precej značilno ime. Gospod Miran, tudi kolega, pa je bil srečen. Vse sile v njem so imele enako smer, združevale so se, mogočno odmevale v njem, ker je sapa pela, pela, in ozračje do najvišjega neba se je neizčrpno spreminjalo zdaj v to, zdaj v ono obliko. Gospod Miran je bil, skratka, v tistem obdobju, ki nima nobenega konca. Tudi drugi so to razumeli. Najbolj je razumela seveda Breda, ki je imela svoje oči vedno na svojih stvareh. A drugi gostje — ne, ni mogoče prehitro presojati; njihove misli in njihova vprašanja so vsekakor pomagala oživljati, polniti prostor, ki je imel še toliko, toliko povedati.

Janez Beltram pa je gledal skozi ženo, ki je imela brez števila podob. Ker je bil vse le en sam trenutek, se je vročica podob tako zavozljala, da je ni več dobro poznal. Tisti, ki je stal za oknom, v nevidni globini noči, pa je imel od jesenskega dežja moker in razbrazdan obraz: nekaj desetih raz je kot žarkovje na počenem steklu sijalo na vse strani in se stekalo v temno žarišče. V žarišče v votlini, odkoder so bolščale oči.

Janez, to je tista nitka, ki jo navija nevidna globina noči.

A pelin iz daljnjega vrta je žgal, kot bi gorela sama voda.

— Še eno šilce, gospod Beltram? —

Breda, zelo, zelo si ljubezniva!

Ta zgodba se ni mogla drugače končati: dva kuštrava človeka s pomaknjenimi očmi pod zgornje trepalnice sta pet trenutkov molčala, zroč drug drugemu v prašna stopala. Ko sta videla, da šum narašča in da se tisti starina še dalje dere, kot bi mu jermena rezal s hrbta, je prvi, ki je držal denarnico v roki, stisnil pest in ustnice ter ukazal:

»Fant, pot pod noge!«

Tombola je zdaj visela že za vsakim vogalom. Okrog stojnic se je spet začela prelivati gneča in je butala ob lesene police kakor narasla voda v krhko sipino. Obrazi so bili zasenčeni, vsak človek je v tem trenutku dokazoval sebi in drugim, da mu je ostalo samo še nekoliko neprečrtanega na

srečki; če bi se torej le še malo zavleklo, bi bilo prav gotovo popolnoma zanesljivo — — —

Nad tem valovanjem je nekdo še vedno kričal:

»Tombola! Tombola!«

In z oken pa je kar odmevalo, odmevalo v resnici tako, kot odmeva usihajoči požar med črnimi, že v pepel pogreznjenimi trami:

Še n'kol' se nismo tol'k' smejal',

k' je bajta pogoreva; ...

»Fant, pot pod noge!«

Dve telesi sta se skladno zarili v valujočo gnečo.

»Kaj se je zgodilo? Kaj se je zgodilo?« je bilo slišati.

»Pssst!«

»Kam pa rineta, mejdun?!«

»Pssst!«

»Ali rineta po tombolo?!« se je jezilo nekje na smrt škodoželjno.

»Pssst!«

»Ali sta ta dva dobila tombolo?« je spraševal nekdo z otroškim glasom.

»Pssst!«

»Hudiča, saj ne gori voda!« je robantil neki trebuh.

»Pssst!«

Na nekem mestu pa se je valovanje zagostilo:

»Nikamor ne boš rinil, nesnaga!«

Zato je tisti, ki je med njima ukazoval, presodil:

»Ljudje, držite ga!«

»Držite ga! Držite ga!« se je zaslišalo tudi na sredi trga.

»Držite ga! Miličniki iščejo!«

Gneča se je kar umikala obema prepotenima, ki sta kričala, pot jima je kapljal z nosu in z las, odcejal se je s trepalnic, in sta bila v resnici videti obupana in nesrečna.

»Moj bog, ali so ju okradli?« ju je pomilovala neka ženska.

Ko sta prišla v stransko ulico, sta jo ubrala kar naravnost na polje, križala sta meje in travnike, podirala krtine in dračje, lomila koruzo, teptala korenje in repo ter sta nazadnje dospela do nekega roba, že daleč od mesta stran, do roba neke gmajne, ki je nadvse vonjivo zadehtela s svojo opojno senco.

Ko sta se zavalila v mah:

»Je bilo pa le več kot pet prstov in en potégljaj in deset minut strahu!«

»Ali si jih videl?«

»Za petami so bili.«

»Zdaj sva dobra.«

»Če sva res. Nekaj ljudi je bilo na polju.«

»To ni dobro.«

In res ni bilo dobro. In ni bila šala.

»In ni se igrati, mejdun!«

Ni se bilo igrati. Opazila sta sumljive sence med koruzami, ki niso bile prav daleč, pa sta zato spet dala pot pod noge, kot se spodobi, se zarila v gmajno in jo ubrala nekam proti klancu in neki soteski.

»Tole pa rajši skrijeva do jutri.«

Predlog je bil utemeljen. Denarnico sta skrila v gosto travo pod nekim grmom. Potem sta zažvižgala in zavriskala, kot bi šla vasovat.

Mlajši se je spomnil:

»Rajši bi šla pojutrišnjem po denarnico. Jutri lahko kdo čaka na tistem mestu.«

Starejši, v smehu:

»Trapa! Saj si jo ti spravil in ne oni!«

Ko sta čez čas sedla na osmoljen borovčev štor, so postale sence med drevjem gostejše, a prameni preostale svetlobe so rili skozi krošnje v poševnih slapovih. Odnekod se je oglašala neka čudna piščal, kot bi imela roso v svojem glasu, plavala je nad krošnjami in nad kolovozom, lahka, brez šuma, kakor bi drsela po mehkem mahu, ki ga je obsenčilo borovje. Piščal se je oglašala, bila je tako samo ob sebi umevna, da je prišla prav do telesa in da se ji telo ni upiralo. Potem je nenadoma utihnila.

Starejši je pogledal v grm; pred njim je stal fantiček bledih lic s piščalko v roki.

»Ti si, Jaka? Sem pa že mislil, hudimana —«

»Nisem Jaka. Janez sem.«

»Tudi prav, mojster! Samo da nisi tisti s škornji!«

»Nisem, bos sem,« je šepetal deček.

»Prav. Poslušaj: ali si koga videl v gozdu?«

»Sem.«

»Koga si videl v gozdu?« je hlastnil mlajši.

»Klančarja. Drva seka.«

»Kaj pa ti tu počenjaš?«

Deček se je ustrašil.

»Kar tako ne prodajaš zijala s to svojo piščalko!«

»Gobe nabiram,« mu je ušlo.

»Imenitno! Gobe! V tem času!«

In takoj nato:

»Povej, kdo te je učil tako imenitno lagati?«

Deček je planil v jok. V krčevit, nezadržan jok.

»Nič ne bo hudega. Le korajžno povej. Nihče ne bo zvedel. Kaže, da si prebrisan in da znaš šteti več kot do pet.«

Deček je ihtel.

»Ti, mojster, povej, kajne da si se zlagal?«

Solze.

»To je beseda, vidiš. Sam dobro veš, da tudi mi nismo kar tako čez les. Pri našem poslu to ne bi bilo dobro. Zato mi takoj uganemo, kakor vidiš.«

Ko se je obrisal, ju je deček spoštljivo vprašal:

»Ali greste daleč?«

»Oho! Tudi vprašati znaš imenitno!«

Starejši ga je prijel trdo za roko:

»Povej, če te je kdo poslal! Zakaj si lagal?«

Spet jok, krčevit jok.

»Ej, cmera, pa nisi takšen, kot se kažeš! Bi rad cvilil?«

Ne, ne. Ne!

»Zakaj se potem cmeriš, teslo?!«

Nato sta se spogledala oba, starejši in mlajši, in se takoj razumela, da bo treba kar nekam naprej, spet nekam vstran, ker tudi ta prokleta goščava ni varna in ni brez ljudi. Prav takrat, ko jih ne potrebuješ, so ti vedno pred nosom. In takle cmeravec je najboljši ptič, da ti vse izčenča.

Pognala sta se s kolovoza in odšumela med praprot, kar tako brez pojasnila in pozdrava.

Deček je z zadnjimi silami prebujenega strahu klical, prosil, rotil:

»Vzemita me s sabo. Z vama pojdem...«

»Nihče mu ni odgovoril, temna pest se je pokazala izmed senc grmovja in škrtnila z zobmi:

»Kuš, pankrt!«

Deček je padel v mah:

»Mama! Moja mama!«

Tako se je torej moralo zgoditi. In šum, ki je dosti pozneje šepetal nad zelenimi obris, in navzočnost dveh ljudi, ki ju ni bilo več, prav tako kot bela meglica nad nekim črnim breznom, katerega tema se je stopila z neštetimi teminami, da bi bila noč povsod enaka, enaka nad sleherno bilko in slehernim vzdihom neznanega življenja — — —

Takrat je Janez poskusil, da bi si našel drugod svoj dom.

Toda to je že predaleč. Nič več ne bo pomagalo.

Deček je pobral svojo piščal, ki je bila topla od podsmrečne mahovine, in ko jo je držal spet v dlaneh, so se prsti premaknili, kakor bi jim neka sila razvozljala vezi. Pobral je piščal, pobral se je tudi sam in odšel na kolovoz, ki je peljal po senci. Kolovoz je sem pa tja že dišal po rosah, zato je na stopala in prste kapljal topli hlad, ob katerem se budijo črički vsak večer na naših poljanah. Vračal se je, vračal se je tja, odkoder je prišel, ker ni imel drugam. Na robu, kamor se je moral vrniti, je borova senca prekrila vse obrise.

Pred hišo je stal Volk, domači pes. Ni lajal, temveč samo mahal z repom.

»Volk, ali si sam?«

Volk je skočil na zadnje noge, sprednji taci sta bili mokri od rose. Zacvilil je skozi zobe, mahal pa je s polnim repom.

»Volk, ali ne boš spal?«

Dve zvezdi v njegovih dveh očeh.

Hlev je bil pa živ, ker so krave sople in po malem prežvekoval. Pajek je sicer dremal na svoji mreži, je pa z enim očesom venomer oprezoval, če se bo njegovo kraljestvo kje premaknilo. Ko je deček odprl hlevska vrata, je dahnila sapa v to kraljestvo in on se je zganil ter urno pogledal, če je kje kaj novega. Neki posušeni ostanek muhe ga ni več zanimal, zato je spet otrpnil v svoj naravni mir.

Deček se je oddahnil: v hlevu so bili samo njegovi stari znanci.

Brez človeka.

Brez gospodarja.

Toda nocoj ni upal leči na svoje staro ležišče pod jasli. Ko je videl ves prostor med jaslami in vrati, se je ustrašil, ker je začutil, da ga to zaprto kraljestvo ne bo obvarovalo, dokler bodo vrata skozi zid in dokler bodo njegovi prebivalci ujeti vsak v svoje mreže: krave v svoje verige, pajek v svojo pajčevino.

Planil je torej skozi vrata.

Hiša je spala.

Povsod je bil dremež poletne noči.

Kozolec je bil poln, spodnja plast je dišala po detelji. Pod to plastjo so navadno prikladna ležišča, ker je tam suho in greje z vseh strani. Pa tudi zato so primerna, ker nimajo vrat skozi zid, temveč je iz njih odprta pot na vse strani, kamorkoli, v bližnji gozdič.

Deček se je stisnil pod kozolec, pod njegovo spodnjo plast.

Ko mu je bil spanec že na vekah, so v bližini zaškripale duri, neki možak in ženska sta odprla hlev in ženska je s praga spraševala:

»Ga še ni?«

»Prazno je.«

»Ušel je.«

»Že pride, ko bo lačen. Piščal mu razčesnem prek zadnje.«

»Moj bog, kaj bo iz tega —«

Kar sama si je odgovorila:

»Tihotapec ali tat. Obesijo ga.«

Vso noč se je potil pod spodnjo plastjo kozolca, vso noč je zadrževal sapo, vso noč se je bal, da bo še kdaj dan.

Zato je vstal davno pred dnem, tiho odprl hlevska vrata in odpel živino, ta je še dremala in po malem vedno prežvekovala, saj ni bila vajena tako zgodnje ure, a se je vdala, brž ko je obvohala stopalo svojega pastirja.

In nobena od prič tega prizora ni dala glasu od sebe: niti kokoši, ki so zrle v procesijo, niti njihov petelin niti Volk, ki je bil večno buden, niti živina sama. Mesec pa je padal proti črnim gričem, med njim in med zemljo je bil temen prepad.

Spotoma, v klancu, je naletel na pijanega Klančarja, ki je včeraj sekal drva in je gotovo gostoval do poznega v krčmi. Robantil je na kolovoz in na kamenje po njem, ker je vedno sililo pod noge. Ko je opazil procesijo, je izbuljil oči:

»Ti, vesela zgaga, kam pa že?«

»Na pašo, stric Klančarjev.«

»Si imel sinoči veselo uro z Robidovcem, da si tako zgodaj?«

Molk.

»Saj je komaj ena čez polnoči, če se natakara ni lagala!«

Nato je robantil:

»Kar zdaj grem nad tega starega, teslo skopuško, ko ima na sode tropinovca, skopuh! Včeraj sem sekal v njegovem —«

In še:

»Ti si pa priden. Če boš vedno tako priden, bodo izpili Robidovci vse žulje iz tvojih rok, ti boš pa plesnil po hlevih.«

In potem:

»Malo naj ti še kocine zrastejo, potem mu pa kar figo pokaži. Seveda, jaz sem že prestar za to.«

Klančar je kolovratil po kolovozu med eno in drugo kolesnico, pobiral je roso z grmovja in brcal po kamenju in pastir ga je slišal še dokaj časa po klancu. Nato se je z roba razlegel razklani glas:

»Robidovec! Umazana zgaga, a ti pa spiš!«

In ko je vse utihnilo, se je razlezla večno živa samota nad dremežem nikoli mirnih smrek in borovcev. Še ni bilo zarje, še ni bilo nobenega sledu, da bo tudi danes dan. Bil pa je temen prostor vseokrog do neba, ki ni bilo daleč, ker bi oči lahko pogledale vanj. Ta temna gmota s koreninami, debli in krošnjami je imela tisoč plaščev, ki so grelí vsak trenutek, če je le kaka misel hotela spregovoriti.

Živina se je zarila v travo.

Nato je preteklo dosti časa. Sonce je zakipelo sredi dopoldneva nad nekim borovcem in ostro zbadlo v oči skozi razredčeno krošnjo, ko se je pastirček prebudil. Zaspal je bil pod drevesom, pa se je moral domisliti, da je še vedno na paši. Z naglico je pomel oči, nato se je neskončno prestrašil, ko ni videl nobene živine več, ter se brez pomisleka pognal še niže po dolini. Vse besede so zaihtele, vse, kar jih je imel, mislil je na smrt, če ne najde živine, že je videl, kako jo neki tuji gospodar veže ob tuje jasli, pa se mu je zazdelo, da je njihov dom le tam gori v njenem starem hlevu. Zasmilila se mu je. Robidovec, celo sam Robidovec, spričo vsega ni bil več tako strahoten.

Nazadnje je našel.

Kaplje slin ni bilo več v ustih.

Nedaleč se je pasla ena od krav, pa nič kaj več poželjivo in hlastno, ker je bila nabita kakor sod. Tudi obadi so bili že nadležni. Zato se je najraje muzala ob grmovju in menda bolj iz navade obvohavala travo pod njim. Prešteval je nekajkrat, dokler se ni prepričal, da so vse.

Domov! Domov!

Domov, si je dopovedoval, in kolena so bila trda.

Ena od krav pa se ni zganila, kar ni hotela ubogati. Tiščala se je nekega grma in rila z gobcem po travi. Nekaj črnega se je pokazalo med njenimi nosnicami.

Pastirček je skočil: pred njim je ležala denarnica.

Prav takšna, kot jo ima njegov gospodar.

In prav takšna, kot jo ima njegov stari učitelj v šoli: tisti, ki mu je kupil piščal lansko leto, stari učitelj Jernej Podkoritnik.

Denarnica je bila vsa osmoljena in zlizana, ležala je odprta, gosta sluz kravje slin se je svetila z nje, iz enega predala je gledalo pol bankovca. Morala je biti okusna in slana, da jo je krava tako natančno oblizala.

Ko je počasi potegnil iz predala bankovec, je okamenel: kaj takega še ni imel v rokah, nikoli si ni upal misliti niti v snu, da bi ga kdaj morda v daljni prihodnosti imel, nikoli si celo pogledati ni upal, če je njegov gospodar barantal z mešetarjem in držal med prsti toliko vzvišeni pisani list. Kaj, če je pomečkan in oslinjen! Kaj, če ima polomljena rebra, ki se stikajo

v neko središče kot mrtva zvezda! Kaj, če so njegove barve zbledele in če vonjajo po nekem posebnem vonju kot skupek tisoč zamaščenih človeških rok! Kaj, če ima robove zavihane in če nič več ne šumi, ko ga preganeš!

Kaj vse to!

Na njem leži nedotakljivost velikega, na njem je zapečaten moč gospodarja!

Moč gospodarja!

Tisočak!

Bil je — tisočak.

Skrbno ga je spravil nazaj, denarnico je stisnil v pest in jo je tako stiskal, da so se dlani orosile. Podoba Robidovca je dobila spet neko drugo barvo, in ko je stopal za kravami, mu pot ni bila prav nič dolga. Neke sanje so se morale ujeti okrog smrek, da je bilo, kot bi jih nosil zvok piščali, kajti piščal je bila nekje v zraku in uho je bilo polno njenega glasu. Zato ni bilo nič več res vse tisto, kar se je dozdevalo, da je resnica, niti preživeta noč niti lastne noge, ki so pekle po vegastem kolovozu, niti lakota v ustih.

Bil je velik.

In za vse je našel pravo besedo.

Gospodinja se je sukala po kuhinji, ko je stopil prednjo. Imel je vesel obraz, denarnico je držal kar v desnici. Ko ga je zagledala, ji je zastala sapa: grešna duša iz vic. Vedri obraz jo je potlačil.

Toda ne za dolgo.

Čez dva trenutka:

»Mrha potepena, ali si —«

»Sem, mama Robidova.«

Robidovka se je prekrizala:

»Moj bog, ali je znorel!«

»Krave sem napasel. Nabite so kakor sod.«

Ko je kazal denarnico:

»In tole sem našel. Bankovec je notri, cel tisočak!«

»Ali tudi krade?! Pa pri naši hiši!«

Po majhnem premoru:

»Pa iz usmiljenja sem ga vzela!«

Takrat je deček zagledal neko iskro pred očmi in začutil nekaj podobnega kot pekočo bolečino okrog ušes — saj bi morda ta občutek tudi bil pekoča bolečina, če ne bi v tistem trenutku zastalo srce: tako kot če niz reber skakotajoči kamen zastane v mokri ilovici na dnu.

Robidovec je stal kot velikan nad njegovim drobnim telesom:

»Tako se zdravi taka bolezen.«

Gospodinja je prevzelo usmiljenje:

»Še obesili ga bodo.«

Robidovec ni bil kratkih rok in je takoj ugotovil, da je v denarnici resnični tisočak. Nič več nov, tudi zdelan je že kar precej, robove ima nekajkrat podvihane, toda cel je, nič ga ne manjka in je prav toliko vreden kot nov. Pozabil je na ležečega dečka, ki je odprl oči in bil ves trd na tleh od strahu in pričakovanja, zaprl je za vsak primer vrata ter sedel na klop. V denarnici je bilo še nekaj papirja, nekaj listkov, na enem je bila zapisana

neka čudna beseda kakor »profesor« ali kaj, in stara fotografija starejšega človeka.

»Pa ga ja ni ubil!« se je prestrašila žena.

»Ne ropotaj, neroda! Vidiš, da je po usnju lezel polž, ali pa ga je oslinila krava.«

»Potem nihče ne bo terjal?«

»Ne nori!«

In gospodar proti fantu:

»Za danes naj ti bo dovolj. Do večera premišljuj, na večerjo pa kar pridi. Kar si prinesel, pa ni zate, naj si našel ali ne: denar spridi človeka.«

Denarnico je spravil v žep.

»Ali si slišal?« je požugala gospodinja.

Deček jo je gledal in ni razumel.

»Moj bog, še vame bo skočil!«

Robidovec pa je v temnem kotu zgornjice odprl skrinjo, iz katere je skočil vonj po uležaninah, preganil tisočak in ga zaklenil v neko manjšo skrinjico. Tema je padla na bankovec in gluhi mir, ko je zaloputnil še zgornji pokrov.

Denarnico pa je zakopal ponoči globoko v gnoj.

Iz hleva je zavonjalo po trohnobi.

Tisto noč so gmajne molčale.

Praznina, težja od groba.

Praznina, težja od groba.

Kolesje se je za trenutek ustavilo.

— Danes že ves dan, pa že od včeraj sèm nisem mislila na nič drugega, kot na to, da bi vam ustregla, vam in Miranu, ki ima danes svoj dan. Saj veste, da v najini hiši vsako leto — in ponavadi ob tem času — nastane praznik, kar sam od sebe, brez posebnih priprav in brez posebnih načrtov. Mogoče je prav zaradi tega tako prijetno in lepo. In ne delajte si skrbi zastran stroškov: vi, gospod Hudnik, ki vam je — kot ste pravkar povedali — tako zelo teknila večerja, da bi dali celega tisočaka zanjo, bodite še naprej brez skrbi; vse je bilo tako neznansko poceni v primeri s tem, kar ste dali. —

Breda je bila srečna v tem svojem prostoru, ki je medtem postal že kar malo zakajen.

— Miran pa vam je resnično hvaležen, ker ste ga tako lepo sprejeli medse. —

In nato:

— Poznam vso njegovo mladost, saj sva skoraj od prvih korakov rasla skupaj. Nekoč so v naš kraj prišli godci, ki so igrali vesele poskočnice. Mlado in staro se je vrtelo na travi okrog gasilskega doma. Miran je takrat stopil pome: Breda, s tabo bom plesal! Kako neznansko so se zabavali ljudje, ko sva stopicala med pari! Med tem najinim plesom pa mi je tudi izdal skrivnost: veš, Breda, ko bom velik, bom tudi sam takole godel. Pihal bom v tisto zavito godalo. —

Breda je ponujala in točila.

— Veliko ste mu pomagali in on odslej živi samo za svoj rog. —

— Zlasti pa gospod Beltram, ki ga je navadil, odkod mora zajemati sapa, da bi rog pel tako, kot je treba. —

In še je rekla Breda:

— Gospod Beltram, vaš konjak je še vedno pred vami. Niti prvega še niste popili. In niti grizljaja še niste deli v usta. —

Če bi čas imel zdaj svojo navadno vrsto trenutkov! Če bi ta hip občutil resnično kot ta hip in bi pustil zaporedju časa, naj se obrača po svoji uravnoteženi zakonitosti! Prijetno bi izpil svoj kozarček konjaka, uvrstil bi ga v sredobežne sile časa, ki so na njegovem vrtečem se kolesju! Kolo bi se zavrtelo nekoliko hitreje, sredobežne sile bi bile nekoliko večje in beseda bi imela močnejši skok. Tako je prav in tako je navada in tako v posebnih trenutkih delamo.

Toda čas je bil zgoščen v eno samo točko.

Mojster! — — —

Gospod Beltram, kje je nocoj vaša sapa? Vse življenje ste čarali na svojem drobnem kosu pločevine ali lesa in mrtve stvari so govorile. Sapa je treba potegniti iz vseh koščic, kar nam jih je natura vsadila v meso, tudi iz najbolj drobnih, tudi iz tistih, do katerih kri komaj seže. Ne obotavljajte se, v tem stavku je mojster mislil na vas!

Mojster, vi veste, kolikšna je moja sapa: poskusim še enkrat.

Gospod Beltram, ali ste slišali, da so nekoč vlačili les s planine? Peto kolo je ropotalo niz kolovoz in lovilo kolesnico. Udarilo je ob kamen, da se je pokazala iskra, toda posnelo je samo prah z njega: smreke so se stresle, a ptiči so utihnili. Vi sami dobro veste, da sapa mora skozi kri, preden pride na usta! Nemogoče, danes bomo nehali, gospodje! Ne gre in ne gre, gospod Beltram.

Kaj je z vami? Kje je danes vaša sapa?

Mojster, ali bom še kdaj? —

Ko je učitelj gnetel svojega učenca, tisto mlado testo, ki ga nihče še ni meril po kalupih, se ni nikoli spraševal, koliko bo testo vzhajalo in kakšen kruh bo iz njega. Mojster ima svoj dan v jutrišnjem koledarju. Vsak jutrišnji dan pa svoje rose in trave.

Janez Beltram je spet prestopil tisto suho vejo, ki je iztegnjena ležala z odlomljenim vrhom proti cesti, vejo nedavno posekane hruške morda, tam v osamljenem predmestju, kamor je došel. Spomnil se je, da je noč in se je prepričal, da ga pečejo podplati. Trhla vereja, ob katero je bil tačas naslonjen, je zahreščala.

Lagal si. Sem popolnoma prepričan, da si lagal. V vseh natvezjenih zgodbah nocoj. Če bi te kdo drugi slišal, bi te še napačno presodil, ker bi imel vtis, da ima opraviti s človekom, ki ima v svoji glavi jasne predstave in zorni kot, pod katerim ureja svoje drobtine in svoje velike stvari.

A bodi brez skrbi: svet te menda ni slišal!

Janez Beltram je buljil v temo, ki je zijala vanj s svojim neskočno velikim očesom. Z očesom resnice in sanj.

Svet te ni slišal — — —

Bil je pač utrinek svobode, ki se zasveti, ko je človek zaslutil svoj lastni korak, svoje gibanje in prostor, in se je življenje stisnilo v drobno gmoto pod nogami, pod pekočimi podplati.

Teptali so vse, kar jim je prišlo pod noge.

Rad bi vedel, kdo je bil tisti stari profesor, profesor Jernej Podkoritnik, kakšne lase je imel in kakšne oči, ki jih nisi omenil, ko si povedal natančno vse o njegovem telovniku in o njegovih srajcah. Kje je živel, v katerem mestu je sameval, po katerem tlaku se je spotikal in kako je prišel tisti jerbas pod njegove noge?

Mojster, velik si —

Rad bi vedel, zakaj si okradel starega profesorja Jerneja Podkoritnika, zakaj si ga pustil neogljenega med surovimi ljudmi in mu nisi privoščil, da bi vsaj enkrat v življenju videl, kako je pričakovanje osvežujoč vrecel, pa si mu obesil na tilnik pekočico neke umazane sape, ki jo je dihal blazni človek za njegovim hrbtom v tomboli?

Ali nisi pričakoval? In nič več ne pričakuješ?

Rad bi vedel za druge stvari, ki si jih pomešal v dimu beznic in gnoja, zvaril in prekuhal v gmoto brez repa in glave, poteptal v blato in pometel v občestni kanal!

Mojster —

Mojster, samo trenutek me šeпусти. Zgodba gre h koncu. Ti sam veš, kako je bilo, ko so se zemlje zaprle in so vse žareče kamenine v njenem osrčju utihnile. Naslonil sem se na trhlo verejo noči, ki je zaškripala, da bi videl, če jesenski dež še vedno peče in če tema še vedno govori. Sam si pravil, da korenine pretopijo tudi kamen, če je semenje takšno, da klije. Premaknil si me čez neki prag, prek katerega nazaj ni poti, in si me zadolžil z velikimi stvarmi. Tam čez, na drugi strani praga, je svet, v katerem piješ namesto vode plamen in dihaš namesto zraka žarkovje sonca.

Mojster — —

Janez Beltram, mož z lastnostmi, ki jih ima toliko ljudi, da bi gotovo utonil med njimi, če bi hoteli tehtati kako posebnost pri njem, je bil hornist v simfoničnem orkestru in njegov inštrument je bil zanj nekaj takega, kar ima vsak človek, mi vsi skupaj, neko sredstvo torej, da bi se v njem videli in odsevali — kajti odsev šele daje videz. Natančno pred štiriindvajsetimi urami je namreč imel vajo, kjer je ponovno izlil kos svojih sil v nekak zvok, ki bi bil lahko breztelesen. Toda včasih se zgodi, da se zemlja samo enkrat odpre in potem za vedno utihne. Janeza Beltrama je presunila strašna samota. Njegov rog je naenkrat odpovedal. Kje so izhodi?

— Danes sem srečna. Med ljudmi, ki so sposobni svoja življenja tako pisano barvati, se dobro počutim. Ali je lahko tako vsak dan? —

Vsi, kar jih je sedelo okrog mize, so dihali. Sproščeno, pregreto. Tudi Miran, ki je imel danes svoj dan. Še posebno Miran.

— Gospod Beltram, vi pa tudi nimate metulje samo v vašem rogu, temveč tudi v glavi, ki je obsojena na govorico! —

Tisočak je pa pri Robidovcu čemel v zatišju podstrešne skrinje, daleč od ropota cest in predmestnih krčem. Navadil se je vonja po uležaninah in

je že tudi sam privzel taisti vonj, kot so ga imeli neki srebrniki v sosesčini, neka zlatnina in molčeča avba. Vsak teden se mu je ob nenavadni uri približal Robidovec, gospodar, ga skrbno razvil, mu pogledal robove, — takrat je bolj natančno spoznal svoje molčeče, samotne sosedo, — in nato ga je spet položil njegov novi gospodar na staro mesto. Ker je bil daleč od ceste in krčme, se je spočil in kmalu spričo nepregibne tišine padel v mrak odrevenelega miru.

»Máčka pa ne drži v kuhinji; ni zato, da bi ti kijkljo grel. Če pridejo podgane, bo po njem,« je ukazoval ženi, ko je zaklepal skrinjo. »Ta zalega se loti še denarja.«

»Bog varuj nesreče,« je tarnala ženska.

Tako je minevala noč.

Pastirček se je torej prebudil ob določeni uri, omel dremez z oči, odvezal krave in se spustil v sotesko. Bile so še megličaste zaveso nad potokom, rosile so sotesko in se pasle nad tratami. Ugašajoče zvezde so polnile jutranje nebo. Bahate piščali pa so gledale iz vsakega grma, ki se je budil hkrati, ko se je senčna mahovina skrila pred zarjo — soteska je ležala v jutru kakor razgaljena želja pred očmi vsega sveta. Veter je s svojimi slavci padal s sonca.

Kako je mogoče, da tako preobložena daljava —

Toda Miran je bil že na kolovozu.

»Daj, poskusim še jaz.«

»Na, danes imenitno poje!«

»Povej, zakaj tebi tako lepo poje?«

»Kar pihni v piščal —«

Sonce je sedelo na robu.

»Kako da imaš tako lepo piščal?« je hotel vedeti Miran.

»Učitelj mi jo je dal.«

»Tisti stari?«

»Učitelj Jernej Podkoritnik!«

»Starina ima denar, pravijo.«

»Jeseni grem v šolo!«

»Ti?«

»Tako je rekel učitelj Jernej Podkoritnik.«

Sonce je sedelo na robu.

»Potem ne boš več pasel krav?«

»Če bo gospodinja v mestu imela kako kravo —«

Miran se je režal od ušesa do ušesa —

Nič hudega, če učitelj Jernej Podkoritnik ni tega povedal, nič hudega, če se ta Miran, ki pozna mesto, smeje, tako smeje, saj sonce sedi na robu; prsti skakotajo po piščali, zeleni od brstja in mahovine; ceste segajo v vse kote sveta.

»Kako boš šel v mesto, če nimaš očeta?«

In nato:

»Figo! Saj nimaš očeta!«

Trhla vereja je hreščala.

»Učitelj Jernej Podkoritnik bo pomagal.«

»A, ta starina ima denar, pravijo.«

»Ne govôri tako!«

»Čez les je, pravijo. Ves je že plesniv, pa še igra na piščal.«

Pastirček se je pognal, Miran se je umaknil za grm.

Ko je sonce sedelo za robom, ko so prsti spet imeli zelenino brsta in mahovine in eno korenino na zelenih blazinah jutranje svetlobe, drugo pa v zračnem prostoru vetra, se je pognal Miran proti odhajajočemu pastirčku ter iz neke oddaljenosti zagotavljal:

»Pa ostaniva prijatelja, tudi v mestu!«

»Seveda, seveda!«

Moralo je biti v vetru polno mušic, da je gmajna tako brnela iz zemlje in iz zraka. Piščal pa je imela sto ust in vsa so pripovedovala na ves glas, pa ni bilo mogoče vedeti, odkod je prihajal kateri glas in kaj bi hotel povedati. Ničesar ni bilo mogoče razumeti, ob ničemer se ni bilo mogoče ustaviti.

»Janez, pravi si in ni mi žal.«

Na štoru je sedel stari učitelj, učitelj Jernej Podkoritnik. Imel je temen telovnik z zlato verižico, zlizane pete in toliko izglajene hlače, da so se svetile na kolenih in s hlačnic so visele drobne franže na stopala.

»Pravi si, Janez, in ni mi žal!«

Zvečer je bil spet pri učitelju. Gospodar se je ustrašil starega mojstra, ki se ni rad nikoli preveč nasmejal niti kdaj zagovoril, zato je vzel njegovo besedo tako zares, kot če bi kupcu stisnil roko v pomembni kupčiji. Dasi v sebi ni mogel verjeti, je vendar stisnil zobe in pustil pastirja, da je odšel zvečer.

»Fanta je zmešal,« je klel.

»In nihče ne poseže vmes,« se je križala žena.

A stari učitelj:

»Fant, sapa je treba imeti. Dokler je sapa na pravem mestu, vse gode na tem belem svetu in se ne boj. Če gospodar udari enkrat čez hrbet, potegni vase sapa, in če te še brčne povrhu, da ti pogleda glava čez njegov umazani prag, zagodi s tisto sapa! Kaj ti mar! Jeseni greš v šolo; pri gospodinji boš, ki ti bo dala jesti in piti, kolikor je treba za ta vsakdanji kruh. In stari Jernej Podkoritnik te bo obiskal ob novem letu ter ti prinesel, kar bo še potrebno za zimo in mrz. Ali ti je še vedno prav?«

»Mojster, ali potem ne bom več pri gospodarju?«

»Nikoli več.«

»Kako si bom potem služil kruh, mojster?«

»Pel boš, dokler bo sapa v tebi.«

»Pa potem, mojster?«

»Potem ne bo treba ničesar več.«

Ničesar več?

Vseeno.

Zares: vseeno.

Janez je pred domačijo okamenel.

Ženski glas:

»Zastrupil jo je. Nalašč jo je zastrupil!«

Moški glas:

»In spet bo šel denar iz hiše!«

Žena:

»Bog se usmili!«

Mož:

»In tavžent hudičev zraven!«

Dobro je bilo, da je imela senca temno ozadje, ker se je lahko skrila v njenem dnu, tam blizu ljudi in male svetilke, ki je skakotala pred hlevskimi vrati. Mavra je ležala sredi hleva s peno na nosnicah in strmela na prašno pajčevino. Tam je čepel samozadostni pajek in dremal, na njegovi mreži je bilo deset mušičjih kril in pet posušenih krp preostalega drobnega telesa.

Mavra ga ni več pogledala.

Toda to je daleč.

Ko je potegnil vase sapo, se je dotaknil z obrazom mrzlega smrčka. A njegovo telo je bilo toplo. Nekaj sape je bilo dovolj, da se je ogrel. Gospodar je hropel nad njim, žena se je križala. Nič ni čutil.

»Kosti si mu polomil.«

»Kopriva ne pozebel!«

»Jojmene, kopriva ne pozebel!«

Drugi dan ni bilo na paši več Mavre, tiste Mavre, ki je prhala po travi, če je naletela na polža, in prijazno lizala dlan, kadar je bila sita in dobre volje. Na paši pa je bil štor, kjer je nekoč sedel neznani človek, ki ni verjel, da bo pastir ob tem času lazil za gobami, ko je vendar ves svet vedel, da ob tem času ni gob, in Janez ni domislil, zakaj je izrekel tisto neznansko neumno laž neznanemu človeku —

Tako je nazadnje zaštorilo kamenje na kolovozu:

»Glej ga, fant, ali ga vidiš? Ves svet drži pokoncu in vsaka vrata odpre, da le potrka nanje! Nocoj je pri Robidovcu poginila krava, pa je prav storila, ker kdo ve, koliko časa bi pustil trohneti tega ptiča tam med podganami in molji, da nazadnje ne bi ostalo od njega dosti več kot kost in koža. Prav si storil, fant, da si Robidovcu zagodel, kajti odprl si skrinjo in poslal tole tu med svet in v roke, ki ga bodo znale obrniti. Še danes bo pretopljen na sejmu, pa bo spet en dan več, da bomo vedeli, zakaj ga imamo in zakaj ga obračamo med prsti. Ampak, zguaran je pa že, ne bo dolgo več — treba ga bo zamenjati za drugega! Veš, fant, kogar prevrne človeška roka, naj se obesi, da bo prej konec z njim!«

Mešetar je mahal in mahal, med prsti mu je opletal tisočak.

Tisočak, siv, nebogljen.

Ne: prav nič se ne bo več spremenilo!

»Ne: prav nič se ne bo spremenilo, Pavla!«

Prav nič se ne bo spremenilo in je zastoj misliti na kaj drugega kot na to, da se res ne bo prav nič spremenilo. Kajti vse neznosti, kar se jih je nabralo in so še tu in se še sučejo okrog praznih rok, ne pomenijo dosti več kot vetrič, ki je prišel in izginil, pa najsi je še tako blag in najsi še toliko pomeni, saj prihaja le od zunaj, saj nima korenin v zemlji, da bi obstale in rasle, rasle, pa bi z vsem svojim imetjem plezal po njih in rasel z njimi

— tako rase človek sam v sebi in potem poje kot zemlja, da ima toliko besed, kot se ne more povedati brez stiska rok — — prav dobesedno brez stiska rok.

»Kaj naj bi se še moglo spremeniti, Pavla?«

Pavla je res morala utihniti.

»Drugo ima. Zato pusti, pa mir.«

Morala bi drugače povedati, teta Pavla! Kajti tisto, kar si povedala, je nenadoma ugasnilo svečico na ustih žvižgajočega dečka, kot bi udaril veter na slabotni plamenček. A večje sile ni na svetu, kot je beseda. Ko nimamo ničesar več in je ostal na grčavi hrastovi veji samo še konec starega motvoza, vzamemo besedo iz ust, da bi preizkusili še njeno moč. Seveda, ta moč ni vedno dovolj. Dostikrat jo pokličemo na pomoč samo zato, da bi opravičili svoj zadnji pregib. Takrat je na hrastovi veji ostal še vedno le tisti krmežljavi konec starega motvoza — —

Teta Pavla je popravila napako:

»Janezek, od kdaj pa znaš tako žvižgati?«

Že dolgo, dolgo, teta Pavla! Od včeraj.

»Ko boš zrasel, boš tako žvižgal, da te bodo vsi škrjanci poslušali!«

»Ko bi vsaj. Za pastirja gre k Robidovcu.«

»A, da. Robidovec nima otrok.«

Na vrtu se je igrala Jasna. Bila je seveda oblečena kakor mak med zeleno deteljo. Prav na robu gozdiča je bilo, tam, kjer ozka meja loči pšenico od gozdnega mahu. Na tej meji se je zibal mak z živordečim pasom okrog klobuka. Jasna se je igrala na vrtu in je skočila čez cestni jarek, da bi dosegla tisto zeleno mejo.

Mokra boš, Jasna! je svarila mati.

Mokra bom! se je igrala.

Jasna, mokra boš, pravim!

Mokra bom, mama!

Toda deček je bil že zunaj. Stal je pred cesto in gledal v zibajoči se mak, ki je bil v Jasnini roki.

Jasna, mokra boš! je spet svarila.

Mokra bom, mama! je zvonilo sredi trave.

Tlesnila je z levico po kolenu, ker je v desnici držala mak. Mak se je pri tem tlesku rahlo pripognil in kapljica rose mu je pri tem zdrknila s klobuka na tla.

Imam mokre roke, glej! je hitela.

Nič ne de.

In na mak paziva, da se ne zlomi!

Paziva.

Ti, zakaj pa nič ne govoriš? Ali si hud?

Nisem hud, Jasna!

Ti, jaz se te pa bojim —

Ne boj se. Nikoli se ne boj!

Vendar mu je dala roko, tisto levico, ki je pred tem tlesnila po kolenu, da ji je pomagal počasi stopiti čez jarek. Spet sta bila na cesti. In gledala sta v mak.

Ali greva? je vprašala.

Greva, Jasna.

Ali pa še počakajva.

Počakajva, Jasna.

In glejva v mak.

In glejva v mak, Jasna.

Rajši pojdiva.

Pa pojdiva!

In teta Pavla:

»Tole pa kar vzemi, če boš kdaj v stiski.«

V roki mlade žene je ostal tisočak. Nekoč je ta tisočak imel barve zelenih ravnin in planin, potokov in rek, prav take barve, kot jih vidimo na pisanem zemljevidu. Zdaj je pa molčal med prsti kot zlomljena veja in je bil sam, popolnoma sam, brez upora in krika, z navzkriž prelomljenim telesom, ter je bilo tisto ... dodatno opravilo že popolnoma nepotrebno.

Vse se je godilo tako, kakor so bile postavljene kulise.

Kakor so bile postavljene kulise, tako so se gibali ljudje. Dostikrat še besedo tako obrnemo, da se prilega barvi in svetlobi, še besedo tako postavimo, da ne bi motila obleke, ki jo imamo na sebi. Veliko lepega se je ujelo v te barve, v te luči, vsa pričakovanja smo imeli v njih. Kaj naj še povemo, če bodo kulise stran, kako naj se obrnemo, če bo ostal na deskah prazen prostor z vetrom za vogali in z jesenskim dežjem na strehah?

Bankovec se je stisnil, ko ga je položila roka v temen predal in v njem je zmanjkalo prostora. Tokrat ni štel svojih sosedov, mladih in starih, tistih z odtrganimi robovi, z zdrobljenimi rebri in z gubami po telesu, in tistih, ki so poskočno ženketali, če je roka prišla mednje in izbirala drobiž.

Le stisnil je in čakal.

Nekdo je govoril, neskončno govoril.

— Profesorja Jerneja Podkoritnika, tistega, ki je imel obrabljen telovnik in oguljene hlače ter franžasto razcefrane robове nad sivočrnimi čevlji brez peta, pa ne poznam. Nikoli ga nisem videla, — je zmajevala z naličjem bučna dvajsetica, ki nikakor ni mogla biti na miru in je bila sila radovedna.

— Več kot pol življenja sem prebil po krčmah, med vlažnimi prsti natakarc in natakarcjev, med ropotanjem steklenic in kozarcev, v tobakovem dimu in v pločevinastih miznicah politih točilnic. Profesorja Jerneja Podkoritnika nisem srečal v nobeni od teh krčem, — je potrdil stotak, ki je imel zaripel glas in umazano sapo od večnega ponočevanja.

— Ves čas, kar so me poslali med ljudi, sem počival v skrinjici vdove, ki je imela na stanovanju študenta Mirana, mladega doktorja z lepim motornim kolesom, in sem slišal vsako besedo, izgovorjeno v njeni hišici v predmestju. Starega profesorja Jerneja Podkoritnika ni bilo tam, — se je oglasil pretehtano pettisočak, še lepo ohranjen in lepo obarvan. Bil si je svest svoje vrednosti.

— Res je, — je dahnil tisočak, skrušeno, ponižno.

Nazadnje je treba povedati na glas, se je v njem prebudilo nekaj novega.

Ker je konec zgodbe.

In ker je že vseeno.

Se še spominjaš, Vida? Nekoč je sedel pod lipo Pri slepem konjičku star človek, ko sva prisledla k sosednji mizici. Takrat sva si zaželela nekaj trenutkov bližine in toplih besed. Sedel je ob kozarcu vina, sam, in midva sva bila tesno drug ob drugem. Kako naju gleda ta mož, si povedala, in to je bil razlog, da si ga tudi ti pogledala bolj natančno, ali bolj izbliza, bi rekel. Poglej, kako oguljen telovnik ima; in poglej, kako ima obrabljene hlače! Franže se mu delajo na spodnjem koncu hlačnic; in te franže mu padajo na čevlje, na čevlje s pol pete. Tako si rekla, Vida. Takrat. — — — Ali se boš še oglasil, kdaj pozneje, ko boš v stiski in boš vedel, da ti manjka najbolj prijateljska roka? Oglasim se, Vida: glej, tako lahko govorim v neskončnost, in ko poje, poje med kostmi in mesom. Samo povej mi, si hotela, če bodo tvoje srajce neoprane in nezlikane. Čudna tvoja skrb. Čudna, ker je vse pelo in pelo. Tisti starček je pil svoj kozarec vina. Dvignil je ostanek črnine proti svetlobi, da bi videl, kako preseva med zelenino. Jernej Podkoritnik, stari profesor, humanist, z oguljenim telovnikom in obrabljenimi hlačnicami, na zdravje! Tako je nazdravil proti ostanku črnine. Sediš pod košato lipo in dihaš veter. Jernej Podkoritnik, si mi dahnila na usta, ko sem se ti približal. Takrat se je ustavil pod lipo Pri slepem konjičku motociklist. Jasna, je zaklical ta motociklist, dišiš od majskega cvetja!

Ne vem, je menila dvajsetica.

Nisem videl, je potrdil stotak.

Nisem opazil, je oplazil pettisočak.

Ali se spominjaš, Vida? Profesor Jernej Podkoritnik je ostal pod lipo Pri slepem konjičku še potem, ko sva midva že odšla in še potem, ko si me prišla za roko v temnem drevoredu. Ali si ga kdaj še potem srečala? Tudi jaz ne.

Vem, vem, je sodel tisočak s polomljenimi rebri. Vse sem moral videti in vse sem moral slišati. Pomenkovala sta se dolgo in Mirjam mu je vse povedala. Vseeno, ali je bil Hudnik ali ne. Naenkrat sem začutil pekočo bolečino v kosteh in stemnilo se mi je pred očmi. Mirjam me je pograbila s silovitostjo trenutka, da še sam nisem vedel, kdaj sem obležal na tleh v nekem temnem kotu. Takrat me je preklela človeška roka. S toplih nedrij sem padel na mrzla tla in se potuhnil: moje lastno rojstvo me je ubilo. Ko sta že odšla, se mi je približala študentova gospodinja, bil je udarec metle, s katero je pospravljala, na obraz mi je spet padla kletev. Po dolgem času nato se je vrnil študent, me pobral in stisnil.

Tistikrat je študent Janez večerjal pri Miranu fižol z zeljem. Profesor Jernej Podkoritnik ni bil zraven.

— Pijan človek pa res ne ve, kaj govori, — je poudarjala dvajsetica.

Ali se še spominjaš, Vida? Potem nisva več šla pod lipo Pri slepem konjičku, ker si rekla, da te je strah sivega starčka, starega profesorja Jerneja Podkoritnika. Pelji me drugam, si hotela. Peljal sem te torej daleč ven iz mesta, med neke griče, kjer je brnelo vresje. Povej mi kaj lepega, si še hotela, in jaz nisem imel drugega, ko tisto, kar je bilo v vresju: govoril sem o ljubezni. Ali imaš zelo rad svojega starega mojstra? Neskončno rad ga

imam, Vida! Poglej, naučil me je velikih stvari. Kako imaš potem šele rad svojega starega učitelja, ki ti je prvi ponudil piščal in sklenil tvoje prste z njo? Ko bi mogel povedati! Potem si odšla. Najdražji, sem slišal skozi priprta usta. Toda nikoli ne bom tvoja. Takrat so se oglasile piščali iz nekih oblakov in led je padel na travo, po vresju. V te piščali se je zgostil ves svet.

— Spominjam se, — je šepetal tisočak, zlomljen.

— Mirjam je bila navadna deklina, — je žvenketala dvajsetica.

Ne, ne —

Nekje na drobnem otoku vresja je znamenje, Vida! Majhen grmiček je tam, ki si mu odlomila vejico, da bi se igrala z njo, medtem ko je svet šumel med čebelami in gosto, gosto borovo smolo. Od vseh znamenj je tisti grmiček najbolj zelen, čeprav se mu je odlomljena vejica posušila. Nisem vedel, da bom kdaj ponovno spet tam. Ko sem bil naposled spet pri njem, je vresje prav tako šumelo kot takrat. In v roki sem imel tisočak, prelomljeni bankovec, ki je bil ostal na tleh. Takrat se je svet zgostil še tesneje v piščal, ki je padla iz oblaka.

A to je že daleč.

Mojster, ti si povedal: ko se žareča kamenina zgosti v osrčju zemlje, da bi pritisnila ob stene, takrat se odpro zapornice, da bi ji naredile pot. In človek ni sam med njimi, ker z njimi pada, pada, da bi se spet dvignil. Toda včasih se zgodi, da kamenine utihnejo v temah zemeljskega osrčja. Podobe ne morejo ven, ostanejo pokopane na dnu.

Brezupno se pomešajo, zavozljajo in ostanejo brez obraza.

Pred Janezom Beltramom se je nazadnje začelo svetlikati. Pesek mu je ril po očeh od prečutega in nejasnega časa, da so veke rezale do kosti. Jutro bo kmalu, ga je obsevala daljna misel. Če nisem tako daleč več, bo vse prav, in naj se še malo podvizam, pa bom tam. Zares bo treba pohiteti in dvigniti nogo, da ne bo obtičala v blatu. Nekaj zelo mokrega je pod nogami. In veter je moral biti strašansko rezek, ker je jutro tako hudo blede, da so kosti, kot bi se izluščile pravkar iz ledenih skal. Nič ne bom mogel storiti, dokler ne bom tam.

Kmalu je bil tam. Nekaj vmesne poti je preletel kar z mislijo, kar z nekakim zagonom, ki se je odlepil od mokrih tal in ga prijel za mrzlo roko, za tisto mrzlo dlan, ki je krčevito stiskala svaljek papirja, tisti tisočak. Tisočak, neskončno obložen z bremenami in razbremenitvami nocojsnje noči. Bil je pri robu gozdčiča v trenutku jasnega spoznanja, da je razločno vedel, kako je stopil na razmočeni mah. Ta mah je mokro zaškripal kakor čevlji, poln vode.

Pelin z daljnega vrta ni več dišal.

Srečen sem. Dosti je treba premisliti, dokler se človek ne zave, da je srečen. In treba je imeti svoje življenje ob strani.

Ob strani, je zaslišal Janez Beltram svoje lastne besede nad seboj, zato je pogledal navzgor in takoj spoznal, da je nad njim šumel veter, zelo šumel veter, kot bi plesal okrog obeh ušes in tudi čisto znotraj, znotraj, prav v kosteh. Ta veter je šumel nad njim in se ovijal okrog grčave veje, ki je imela en sam suhi list na koncu.

Hrast ali hrastiček, vseeno.

Moralo je biti zelo preprosto. Dostikrat so ovire tako močne, da uničijo še najmočnejšo voljo. Takrat volja ne bo pomagala. Niti pest niti prsti; nič. Ta hrast, ki ima veter med prsti, je dovolj okostenel v svoji sreči, da stoji in čaka. Ovire nastanejo večkrat samo zato, ker čakamo o nepravem času. Moja sreča se je zdaj oglasila tudi v meni, zdaj jo imam spet, ko sem že domneval, da je ni nikjer več. Zato ni treba čakati, treba je iti z njo.

Hrastova veja se je približala sama od sebe. Kdor je srečen, mu ni treba prositi. Približala se mu je tako kmalu, da je bilo čakanje res odveč, vsa dolga priprava tudi odveč, da je bilo vse, kar je stalo še v neki oddaljenosti, zelo, zelo preprosto in odveč.

Potem se je veter zazibal, močna iskra je prerezala prostor.

Janezu Beltramu se je pokazal na mrzli veji molčječ, zibajoč se človek.

Kako preprosto:

Ta zibajoči se človek je bil Janez Beltram sam. —

— Mnogo ste govorili, gospod Beltram! Nocoj ste toliko povedali, da so drugi komaj komaj prišli do besede. Ali je res mogoče, gospod Beltram, da ne ljubite nikogar več? —

In nato:

— Jaz tega ne morem verjeti. —

In še:

— Nemogoče, gospod Beltram. —

Jesenski dež za oknom je ponehal in daleč za meglami novega dneva se je jel kazati blede jutranji svit. Breda se je sukala okrog mizice, ker je že pospravljala kozarce, da bi pripravila prostor za novo turško kavo. Miran je izpraznil svoj jutranji konjak, še je sedel za mizico z Janezom Beltramom, medtem ko so drugi že bili odšli. Miran je nato pogledal skozi okno, kot bi pričakoval, da bo nekoga zagledal na še rosnem, umitem cestnem tlaku.

— Nič ne maraj, tisočak pa je samo kos papirja. Roka, ki ga drži, pa lahko tudi na pogorišču gradi. —

— Navsezadnje te imam rad; ker si tisti del mene, ki je topel in neskončno srečen, — je dahnil Janez Beltram.

— Ko se boste jutri oglasili, gospod Beltram, ne pozabite prinesiti s seboj srajce in nogavice. Pojutrišnjem imate vajo, morate se preobleči in okopati. —

Oba sta mu stiskala roko.

Ko se je prepustil mestni megli, dimu in ulici, in je kakor na morskem dnu svetloba visela od zgoraj, z zgornjih plasti, ki jih bo treba prevpiti, da bi dan spet povezal človeka na ulici z belimi oblaki nad glavami, je opazil za izložbenim oknom senco, ki se je ustavila in otrpnila. Bila je blede in neobrita in za celih deset let starejša kakor trenutek pred tem.

Pa tudi za deset let bogatejša.

(V prejšnji številki nam je spet hudomušno ponagajal »tiskarski skrat«: namesto avtorjeva se je pri pričujočem tekstu znašla Hudnikova slika. Obema, Albinu Šivicu in Marku Hudniku, pa tudi bravcem seveda, se opravičujemo in napako popravljamo.)